

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060205

DOM
2019-06-27
Stockholm

Mål nr
M 10797-17

Sid 1 (16)

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-10-25 i mål nr M 3830-15, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

2. Länsstyrelsen i Kronobergs län
351 86 Växjö

3. Älvräddarnas Samorganisation
c/o CB

Motpart

1. JEH

2. MH

SAKEN

Ansökan om lagligförklaring m.m. beträffande vattenkraftsanläggning och tillstånd till vattenverksamhet vid Kornberga kvarn i Älmhults kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Se nästa sida.

Dok.Id 1489126

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30

A. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på så sätt att:

1. Lagligförklaringen ska ha följande lydelse:

Kornberga kvarn i Helge å med anläggningsdelarna skibord, inloppskanal till och med stenvalvsbron och utloppskanal lagligförklaras.

För lagligförklaringen gäller villkoren 5, 6, 8 och 11 nedan samt 7, 9 och 10 i mark- och miljödomstolens domslut.

2. Tillstånd ges för anläggande av turbinsump, turbiner med aggregat och inloppskanal efter stenvalvsbron.
3. Tillståndet till vattenverksamhet ska även gälla följande punkt
 - att dämna genom hållande av det skibord som finns på fastigheterna A, B och C i Älmhults kommun.
4. Villkoren 5, 6 och 8 ska ha följande lydelse och ett nytt villkor, 11, ska föreskrivas för tillståndet och lagligförklaringen:

5. Sökanden ska anlägga en faunapassage vid den befintliga överfallsdammens nordöstra kant, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som redovisats i ansökan (ritningar daterade 2016-11-14 benämnda sektion skibord och situationsplan, bilagor till mark- och miljödomstolens aktbilaga 33).

Faunapassagens lutning får inte överstiga 2 % i horisontalplanet. Botten ska utgöras av naturligt rundad sten eller grus och större stenar ska läggas på ett sätt som säkerställer att det finns viloplatser. Ingen sprängsten får blottas.

6. Den närmare utformningen av faunapassagen och flyktvägen ska ske i samråd med fiskeribiologiskt sakkunnig och tillsynsmyndigheten.

8. Vid inloppet till kraftverket ska installeras ett fingaller av typen betagaller med en spaltbredd om maximalt 15 mm. Gallret ska ha en vinkel med maximalt

35 graders lutning mot intagskanalens vänstra kant. Det ska utformas så att vattenhastigheten vinkelrätt mot gallret understiger 0,5 m/s. Det ska vara placerat så att det ansluter direkt till flyktpassagens bortre kant. Tillståndshavaren ska tillse att gallret hålls rent.

11. Arbeten ska utföras så att risken för grumling minimeras.

5. Mark- och miljööverdomstolen avslår övriga ändringsyrkanden.

B. Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen lämnas utan bifall.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen i första hand ska avvisa ansökan, i andra hand återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning och i tredje hand avslå ansökan eller föreskriva följande:

- De villkor som länsstyrelsen finner är lämpliga för utformningen av faunapassagen.
- Flyktvägen ska vara minst 500 mm bred i botten och höjden på vattenpelaren som avleds bör regleras.
- En gallervidd på 10–12 mm om lösningen med vertikalt stående stavar används vid inloppet till kraftverket.
- Villkor om ytterligare försiktighetsmått för att säkerställa att arbeten utförs i torrhet och att anläggningen byggs med material som minimerar risken för skadlig inverkan på nedströms levande musslor genom grumling. Arbetena ska utföras sammanhållet under en i förväg angiven tid.
- Villkor om kraftverkets drift ska relatera till vattenföringen i Helge å direkt uppströms skibordet och villkor bestämmas så att medellågvattenföringen (MLQ) garanteras i naturfåran.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har yrkat i första hand att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå ansökan om lagligförklaring och tillstånd och i andra hand att domstolen ska ändra villkoren 5, 6, 8 och 9 enligt följande (yrkade ändringar kursiverade):

Villkor 5

Sökanden ska anlägga en faunapassage vid den befintliga överfallsdammens nordöstra kant *utformat som en gradvis upptröskling fram till en anpassad öppning i skibordets nordöstra del*. Faunapassagens lutning får inte överstiga 2 % till horisontalplanet. *En lågflödesfåra ska anläggas i faunapassagen som säkerställer funktionen vid låga flöden*. Botten ska utgöras av naturligt *rundat material som block, sten och grus*. Ingen sprängsten får blottas. *Faunapassagen ska vara utformad så att åtminstone 0,5 m³/s eller tillrinningen, om den är lägre, går via fiskpassagen, men även tillåta flöden upp till 4 m³/s.*

Villkor 6

Den närmare utformningen av faunapassagen och flyktvägen ska ske i samråd med fiskeribiologiskt sakkunnig *och tillsynsmyndighet*.

Villkor 8

Vid inloppet till kraftverket ska installeras ett fingaller av typen betagaller med en spaltbredd om maximalt 15 mm. *Gallret ska ha en vinkel med maximalt 35 graders lutning mot intagskanalens vänstra kant. Det ska utformas så att vattenhastigheten vinkelrätt mot gallret understiger 0,5 m/s. Det ska vara placerat så att det ansluter direkt till flyktpassagens botre kant.* Tillståndshavaren ska tillse att gallret hålls rent.

Villkor 9

Sökanden ska anlägga en s.k. flyktväg för nedströms fiskvandring förbi kraftverket. Genom flyktvägen ska avledas minst $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$ *eller tillrinningen om den är lägre.* Flyktvägen ska ha en lutning på högst 1:4 och vara minst 500 mm bred i botten. Botten på flyktvägen ska som högst ligga på nivån + 89,37 m.ö.h. Den ska utformas utan skarpa kanter och på ett sådant sätt att flödet får en så laminär strömning som möjligt.

Länsstyrelsen har också yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 9 600 kronor för 12 timmars arbete för sammanställande av överklagandeskrift.

Älvräddarnas Samorganisation har yrkat i första hand att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avvisa eller avslå ansökan och i andra hand att målet ska återförvisas till mark- och miljödomstolen för förnyad handläggning.

JEH och MH har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras. De godtar länsstyrelsens krav gällande ändringar av villkoren 6 och 8. Vidare motsätter de sig länsstyrelsens yrkande om ändring av villkoren 5 och 9. De har också motsatt sig att betala ersättning till länsstyrelsen för rättegångskostnader.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har anfört i huvudsak följande:

Det är inte visat att JEH och MH har rådighet över det aktuella vattenområdet. Av utdrag ur fastighetsregistret framgår att fastigheten A inte har någon vattenareal. Vattnet längs med den västra stranden är outrett område.

För att kunna avleda vatten genom turbinerna är det nödvändigt att dämna upp vattnet uppströms kraftverket, vilket också görs. Även den dämmande verksamheten måste prövas i det ifrågavarande fallet. Målet bör därför återförvisas för komplettering av ansökan avseende den dämmande verksamheten. Om sökanden inte har för avsikt att komplettera ansökan, bör ansökan dock avslås.

För att syftet med miljökonsekvensbeskrivningen ska kunna uppnås bör nollalternativet utformas så att det tydligt framgår vilken tillkommande miljöpåverkan som verksamheten medför jämfört med om verksamheten inte hade bedrivits. Nollalternativet utgår från att hela anläggningen kommer att finnas kvar, men att turbinerna inte drivs, vilket inte är ändamålsenligt. Nollalternativet ska därför vara att det icke-tillståndsgivna skibordet rivs ut eller ändras så att det inte längre påverkar vattnets djup och läge. Den miljöpåverkan som dämningen orsakar har genom valet av nollalternativ inte närmare kommit att beskrivas i miljökonsekvensbeskrivningen. Miljökonsekvensbeskrivningen behöver kompletteras i den delen, vilket bör ske i första instans och målet ska därför återförvisas.

JEH och MH har inte visat att båtadskravet uppfylls. Det är t.ex. inte visat att verksamheten kommer att tränga undan de skadliga luftföroreningar som sökandena påstår.

Villkor om kraftverkets drift ska relatera till vattenföringen i Helge å direkt uppströms skibordet för att undvika att vattenföringen i den naturliga fåran ska understiga medellågvattenföringen (MLQ).

Villkoren äventyrar uppnåendet av miljökvalitetsnormerna och säkerställer inte hotade arters fortlevnad.

De försiktighetsmått som föreskrivits för verksamheten lever inte upp till bästa möjliga teknik och JEH och MH har inte visat att det är orimligt med längre gående skyddsvillkor. Villkoren följer inte 11 kap. 8 § miljöbalken.

Det finns skäl att ifrågasätta om faunapassagen kan anlocka fisk på väg uppströms vid högre flöden. Vidare är det oklart vilken mängd vatten som kommer gå i fiskvägen vid olika flöden. Villkoret bör därför omformuleras på det sätt som länsstyrelsen finner lämpligt.

Utformningen av flyktvägen är inte anpassad för den hotade arten mal som förekommer i Helge å. Det måste gå att utforma flyktvägen så att den vid botten är 500 mm bred samtidigt som höjden på den avsedda vattenpelaren borde kunna regleras. Vertikalt orienterade stavar är inte den vedertagna lösningen vid betaavledare. Med hänsyn till att värdefulla bestånd av stormusslor finns i närområdet och eftersom de flesta fiskar är något högre än vad de är breda motsvarar den föreskrivna gallervidden inte bästa möjliga teknik utan bör vara 10–12 mm. Kammarkollegiet instämmer i övrigt i länsstyrelsens synpunkter på fiskavledaren.

I närheten av anläggningen finns bestånd av tjockskalig målarmussla. Det finns varken villkor eller åtaganden om att anlägga fångdammar och det är därför oklart hur arbetena ska bedrivas i torrhet så att risken för grumling i ån minimeras. Ytterligare villkor som säkerställer att arbetena utförs i torrhet och att anläggningen byggs med material som minimerar risken för skadlig inverkan på nedströmslevande musslor genom grumling behövs. Villkor ska också föreskriva att arbetena ska utföras sammanhållet under en fördefinierad tid.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har anfört i huvudsak följande:

Det finns skäl att ifrågasätta om JEH och MH har rådighet över hela vattenområdet. Inom det område där rådigheten är outredd ligger bl.a. sump, intagskanal, utloppskanal och delar av skibordet.

Ansökan omfattar inte den dämmande delen av verksamheten.

Med anledning av att möjligheten att lagligförklara en anläggning för elproduktion togs bort den 1 januari 2019 anser länsstyrelsen att det är en skyldighet att pröva vattenhushållningsbestämmelserna även för skibordet.

Tillståndet äventyrar möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormerna. De lösningar som valts för vandringsvägar innebär att kvalitetsfaktorn konnektivitet för vattenförekomsten äventyras och därigenom äventyras kvalitetsfaktorn för fisk som är bestämmande för ekologisk status.

Den ekonomiska beräkningen visar inte på en samhällsekonomisk vinst för verksamheten. Vad gäller båtnadskravet är det orimligt att JEH och MH ska få tillgodoräkna sig vinst i form av uteblivna koldioxid- och svavelutsläpp. Vidare saknas belägg för att den el som kraftverket alstrar kommer att ersätta en annan energikälla.

Villkoren och skyddsåtgärderna är inte anpassade efter de arter som förekommer i systemet. Den valda typen av faunapassage är inte den bästa för platsen. Det är inte klart hur mycket vatten faunapassagen är dimensionerad för och hur det ska säkerställas att vattnet leds i första hand till faunapassagen vid låga flöden. Den omlöpsliknande lösningen som fastslagits i domen utgör inte bästa möjliga teknik, utan uppströskling med låga fallhöjder och höga flöden anses vara bättre. Faunapassagens mynning är placerad onödigt långt ifrån där fisk naturligt söker sig vid uppströms vandring.

Ett betagaller är en bra lösning för att styra fisk mot flyktöppningen vid kvarnen. Den beslutade lösningen med olika lutningar på gallret avviker från vedertagen metod, vilket det inte finns behov av på platsen eftersom det finns en väl definierad kanal in till kraftverket.

Det är inte tillräckligt att flyktvägen är 300 mm bred eftersom stor mal behöver kunna ta sig genom den. Flyktvägen behöver därför vara minst 500 mm bred och det ska kunna gå 500 l/s igenom den. Vid flöden under MLQ skulle även stor fisk välja att vandra ned genom en väl utformad uppströmspassage. Att ha välfungerande vandringsvägar för alla de arter som förekommer i vattendraget är ett grundläggande krav på bästa möjliga teknik. I enlighet med försiktighetsprincipen och i avsaknad av specifik kunskap om vilka flöden malar med längder på 150 – 200 cm föredrar bör en väl tilltagen tappning beslutas. Vattenhastigheten mot gallret bör begränsas för att fisken ska få möjlighet att hitta flyktvägen och inte klämmas fast mot det.

Älvräddarnas Samorganisation har anfört i huvudsak följande:

Eftersom det inte är visat att JEH och MH har rådighet över det berörda vattenområdet ska ansökan avvisas eller avslås.

Mark- och miljödomstolen har lagligförklarat även sådant som inte omfattas av ansökan om lagligförklaring, vilket ligger utanför prövningsramen.

Tillståndet omfattar inte den dämmande delen av verksamheten. Det finns skäl att ifrågasätta villkor 3 om att skibordet inte får påbyggas över + 90,80 m.ö.h. eller tätas, eftersom det blir som ett tillstånd men i form av ett villkor. Skibordet är också tätat. Miljökonsekvensbeskrivningen omfattar inte alla delar av verksamheten och har ett felaktigt nollalternativ. Det är inte visat hur MLQ ska kunna upprätthållas.

JEH och MH har inte i ansökan angett att åtgärderna med turbinhuset etc. ska ges tillstånd i efterhand enligt 11 kap. 16 § MB, men mark- och miljödomstolen har ändå gett tillstånd med stöd av den paragrafen. Tillstånd har inte sökts så snart som möjligt.

Det är troligt att mark- och miljödomstolen har vägt in effekter av skyddsåtgärder vid prövningen av båtnad, vilket är i strid med praxis. Det är vinsten och inte omsättningen som ska bedömas enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. Aktuellt taxeringsvärde i utdrag från fastighetsregistret bör kunna utgöra underlag vid beräkningen. Kraftverk av den storlek som det ifrågavarande fyller ingen funktion på den svenska elmarknaden.

Det är inte utrett att verksamheten inte äventyrar uppnåendet av miljökvalitetsnormerna för vattenförekomsten.

Det anges inte hur mycket vatten som minst ska gå i fiskvägen, vilket strider mot bästa möjliga teknik. Eftersom den närmare utformningen och placeringen av intagsgaller och flyktvägar inte regleras kan tillstånd inte ges. Skibordet behöver konstrueras om för att tillstånd ska kunna ges, eftersom det annars utgör ett vandringshinder vid vissa flöden. Älvräddarna instämmer i vad Kammarkollegiet och länsstyrelsen har anfört om att utformningen av flyktväg för nedströmspassage inte utgör bästa möjliga teknik med hänsyn till malen.

JEH och MH har anfört i huvudsak följande:

De har den rådighet som behövs. Det framgår av bilagan till miljökonsekvensbeskrivningen där alla i samfälligheten överlåter sin del i kvarnen till ägaren av C, av köpehandlingar från 1889 och fastighetsregleringar 1973, 1975 och 1995.

Fiskerisakkunnig anser att en öppning om 300 mm i flyktvägen är tillräcklig. För att kunna uppnå det flöde som länsstyrelsen vill krävs en öppning om 700 mm, vilket skulle medföra minskat flöde i den naturliga fåran.

Arbeten med anläggande av intagsgaller och flyktväg kan inte medföra grumling. Det måste finnas en flexibilitet i tiden för när arbetet kan utföras på grund av yttre omständigheter.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har avgjort målet utan huvudförhandling.

Rådighet

Enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet och NJA 2012 s. 362 är en processförutsättning för att få ansöka om tillstånd till vattenverksamhet att sökanden har rådighet över det vattenområde som ansökan avser. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att JEH och MH har rådighet över det vattenområde som berörs av ansökan.

Lagligförklaring

En vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning kan lagligförklaras på ansökan av den som äger vattenanläggningen, se 17 § första stycket lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (MP). Detsamma gäller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar. Möjligheten till lagligförklaring har numera upphört för anläggningar som används för produktion av vattenkraftsel, se 17 a § MP (införd genom SFS 2018:1419). Bestämmelsen trädde i kraft den 1 januari 2019 och saknar övergångsbestämmelser. Däremot hänvisar bestämmelsen till den nya lydelsen av 11 kap. 6 § miljöbalken (ändringen införd genom SFS 2018:1407), vilken enligt övergångsbestämmelserna inte ska tillämpas i pågående mål och ärenden. Det framgår också av förarbetena till 17 a § MP att bestämmelsen tar sikte på att de anläggningar som enligt nya 11 kap. 27 § miljöbalken omfattas av krav på moderna miljövillkor inte ska kunna lagligförklaras och är kopplad till den omprövning som kommer att ske (prop. 2017/18:243 s. 164 och 237). Lagstiftarens avsikt torde alltså ha varit att 17 a § MP skulle ha motsvarande övergångsbestämmelse som 11 kap. 6 § miljöbalken. Enligt Mark- och miljööverdomstolen är den rimliga slutsatsen att lagligförklaring fortfarande är möjlig även för anläggningar som används för produktion av vattenkraftsel, om det sker i mål som pågick när bestämmelsen trädde i kraft vid årsskiftet 2018/2019 (se

Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 februari 2019 i mål nr M 2149-18, RÅ 1988 ref. 132 och NJA 2012 s. 559).

JEH:s och MH:s ansökan om lagligförklaring i mark- och miljödomstolen avsåg anläggningen bestående av skibord, inloppskanal till och med stenvalvsbron och utloppskanal. I den delen instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning angående förutsättningar för lagligförklaring. Däremot anser Mark- och miljööverdomstolen att det inte finns förutsättningar att lagligförklara anläggningen i de delar som inte omfattas av ansökan. Lagligförklaring ska alltså inte ske av turbinsump, turbiner med aggregat och inloppskanal efter stenvalvsbron. Mark- och miljööverdomstolen återkommer beträffande tillåtligheten av dessa nedan.

Tillstånd

En ansökan ska omfatta hela verksamheten och avgränsas på ett lämpligt sätt så att ändamålsenliga villkor och vattenhushållningsbestämmelser kan meddelas för verksamheten (se bl.a. MÖD 2017:19). I JEH:s och MH:s ansökan anges visserligen inte uttryckligen att de söker tillstånd till dämning genom hållande av skibord. Emellertid sägs i ansökan att tillstånd söks för att driva hela anläggningen som strömkraftverk utan möjlighet till reglering och i ansökan beskrivs skibordet. Ansökan kan därför enligt Mark- och miljööverdomstolens mening inte förstås på något annat sätt än att den omfattar även den dämning som sker genom hållande av skibord. Mark- och miljödomstolens dom innehåller de vattenhushållningsbestämmelser som behövs för reglering av dämningen genom att lägsta nivå vid vilken vatten får avledas till kraftverket är angiven i domslutet. Den övre nivån på dämningen bestäms av skibordets krönnivå som är angiven som villkor för tillståndet. Det är därför tillräckligt att det förtydligas i domslutet att tillståndet omfattar även dämningen.

Av utredningen framgår att anläggningen med i huvudsak samma utförande har funnits på platsen sedan slutet av 1800-talet. Anläggningen har ursprungligen använts för att driva en kvarn och sedan för elproduktion. Även om det saknas tillstånd i den mening som avses i miljöbalken förutsätts anläggningen, med hänsyn till den långa tid den

nyttjats, ha tillkommit och brukats med godtagande av omgivningen. Vilka förhållanden som skulle ha rätt på platsen utan anläggningen och verksamheten är mycket svårt att rekonstruera och förutsätter utrivning. En utrivning är tillståndspliktig och det är oklart vad resultatet av en sådan tillståndsprövning skulle bli. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att det vid prövningen är rimligt att utgå från de faktiska förhållandena, dvs. att anläggningen inklusive skibordet finns på platsen (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 juni 2018 i mål nr M 5874-16 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 oktober 2018 i mål nr M 6454-17).

Arbeten i vatten får utföras utan föregående tillstånd om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att utföra åtgärderna genast, 11 kap. 16 § miljöbalken. En ansökan om godkännande ska då göras snarast möjligt. I januari 2007 fällde stormen Per två stora aspar, vilket skadade en del av kvarnbyggnaden och turbinsumpen. Mellan 2007 och 2011 har JEH och MH plockat bort turbinerna, bytt ut botten och sidorna på turbinsumpen, förlängt turbinsumpen något söderut och flyttat turbin 1 omkring 0,5 meter samt gjutit på 4–5 meter av inloppskanalen så att den blivit något smalare. Mark- och miljööverdomstolen anser att det inte är visat att åtgärderna är sådana som avses i bestämmelsen. JEH och MH synes inte heller ha utformat sin ansökan på det sättet. De vidtagna åtgärderna omfattas däremot av ansökan om tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken. Det finns därmed inte något hinder mot att pröva om tillstånd kan ges i efterhand för dessa. Mark- och miljööverdomstolen finner att tillstånd i efterhand kan ges för åtgärderna.

Tillstånd får inte ges för en verksamhet som försämrar en miljökvalitetsnorm eller äventyrar möjligheten att uppnå den. Det innebär, såsom det har förtydligats i EU-domstolens dom i mål C-461/13, Weserdomen, att tillstånd inte kan ges om verksamheten kan leda till försämring av en ytvattenförekomsts status eller äventyra uppnåendet av god status hos ytvattenförekomsten (se även t.ex. MÖD 2016:42 och MÖD 2017:63).

Den vattenförekomst som är aktuell i målet ska uppnå god ekologisk status 2021. Av utdrag ur Vatteninformationssystem Sverige (VISS) framgår att flera kvalitetsfaktorer

som ingår i bedömningen av vilken miljökvalitetsnorm vattenförekomsten uppnår inte är klassificerade. Det framgår också att kvalitetsfaktorn konnektivitet är måttlig och att det morfologiska tillståndet i vattendraget med avseende på vattendragets form är otillfredsställande. Vattenförekomsten är 18,2 km lång. Den sträcka som får ett ändrat flöde på grund av ifrågavarande verksamhet är ca 200 m. Det morfologiska tillståndet och flödesförhållandena i vattendraget kommer att påverkas på en kort sträcka. Genom att tillståndet förenas med villkor som säkerställer fiskvandring förbättras kvalitetsfaktorn konnektivitet. Mark- och miljööverdomstolen bedömer därför att tillstånd för verksamheten inte kommer att försämra miljökvalitetsnormen eller äventyra uppnåendet av den.

För att tillstånd till vattenverksamhet ska kunna ges måste även fördelarna av verksamheten vara större än kostnaderna, skadorna och olägenheterna som den medför, se den tidigare lydelsen av 11 kap. 6 § miljöbalken som alltjämt ska tillämpas i mål och ärenden som inletts före den 1 januari 2019. Vid en samlad bedömning finner domstolen, i likhet med underinstansen, att verksamheten medför större nytta än kostnad och därför får bedrivas utifrån detta kriterium.

Verksamheten är således tillåtlig.

Villkor

Genom den utformning av faunapassagen som beskrivs i ansökan uppnås de flöden som länsstyrelsen efterfrågat. Eftersom botten i faunapassagen ligger på + 89,50 m.ö.h. vilket är 35 cm under den lägsta nivå vid vilken avledning av vatten till kraftverket får ske säkerställs att faunapassagen fungerar även vid låga flöden. Det finns därför inte skäl att ändra villkor 5 på något annat sätt än att den något otydliga hänvisningen till en ritning som finns i mark- och miljödomstolens domslut korrigeras.

JEH och MH har i Mark- och miljööverdomstolen åtagit sig att samråda med tillsynsmyndigheten kring den närmare utformningen av faunapassage och flyktväg samt att utforma fingallret i inloppet på det sätt som

länsstyrelsen yrkat. Villkoren 6 och 8 ska därför ändras i enlighet med länsstyrelsens yrkanden.

Klagandena har yrkat att flyktvägen nedströms ska utformas så att den är anpassad även för stora malar, alltså att den ska vara minst 500 mm bred i botten istället för minst 300 mm i botten, och att flödet ska vara högre. Med den utformning som flyktvägen har i form av en 300 mm bred vertikal slits med bottennivå 48 cm under den lägsta driftnivån för kraftverket kommer flödet att vara betydligt högre än det minimiflöde som anges i villkoret. Angående mal är vanlig största bredd 22 cm (se HaV:s rapport 2013:14). Vid nedströmspassage då fisken rör sig med strömmen torde inga stora marginaler krävas på flyktöppningens dimensioner. Sammantaget bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det är förenligt med försiktighetsprincipen och kravet på bästa möjliga teknik att flyktvägen utformas på det sätt som föreskrivs i mark- och miljödomstolens dom. Det finns därför inte skäl att ändra villkor 9.

Även om risken för grumling är liten finner Mark- och miljööverdomstolen att det är motiverat att lägga till ett villkor om att arbeten ska genomföras så att risken för grumling minimeras.

Genom det allmänna villkoret och villkor 4 i mark- och miljödomstolens dom som anger att samtliga arbeten inom vattenområdet ska utföras vid lågt vattenstånd och under så kort tid som möjligt anser Mark- och miljööverdomstolen att det finns tillräckliga villkor som anger under vilken tid arbetet ska utföras.

Rättegångskostnader

Länsstyrelsen har överklagat mark- och miljödomstolens dom och får i huvudsak anses som tappande part i Mark- och miljööverdomstolen. Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2019-07-25

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Per Sundberg, referent, och Birgitta Bylund Uddenfeldt, tekniska rådet Dag Ygland samt tf. hovrättsassessorn Lina Lundgren.

Föredragande har varit Emilia Sjödahl.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2017-10-25
meddelad i
Växjö

Mål nr M 3830-15

SÖKANDE

JEH och MH Bohusvägen 8
222 25 Lund

SAKEN

Ansökan om tillstånd att vidmakthålla och driva befintligt vattenkraftverk,
Kornberga kvarn, Älmhults kommun

Avrinningsområde: 88 SWEREF 99 TM
Kornberga kvarn N: 6258826 E: 431563

DOMSLUT

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen lagligförklarar med stöd av 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken Kornberga kvarn i Helge å med befintliga tillhörande anläggningsdelar bestående av skibord, inloppskanal, turbinbump, turbiner med aggregat och utloppskanal på fastigheterna A, B och C i Älmhults kommun, Kronobergs län.

Mark- och miljödomstolen godkänner med stöd av 11 kap. 16 § miljöbalken de åtgärder som vidtagits år 2007 med anledning av stormen Per.

Tillstånd till vattenverksamhet

Mark- och miljödomstolen lämnar JEH och MH tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken

- att för kraftproduktion avleda en vattenmängd om högst 1,5 m³/s genom turbinen vid Kornberga kvarn (turbin nr. 1 Alvesta-turbinen) på fastigheten A. Avledning av denna vattenmängd till kraftverket får inte ske när vattennivån i Helge å vid kraftverket understiger + 89,85 m.ö.h.

Dok.Id 355064

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se www.vaxjotingsratt.domstol.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

- att för kraftproduktion alternativt drift av kvarn avleda en vattenmängd om högst 1,5 m³/s genom turbinen vid Kornberga kvarn (turbin nr 2. KMW-turbinen) på fastigheten A. Avledning av denna vattenmängd till kraftverket får inte ske när vattennivån i Helge å vid kraftverket understiger + 90,15 m.ö.h.

Villkor

Mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för tillståndet:

1. Arbetena ska utföras och verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Kraftverket ska drivas som strömkraftverk utan möjlighet till reglering.
3. Skibordet får underhållas men ska vara konstruerat som det är idag och får aldrig påbyggas över + 90,80 m.ö.h. eller tätas.
4. Samtliga arbeten inom vattenområdet ska utföras vid lågt vattenstånd och under så kort tid som möjligt. Till de maskiner som används ska användas miljövänliga hydraulvätskor, godkända enligt Svensk standard SS 15 54 34. Medel för omhändertagande av hydraulvätskor m.m. vid läckage och spill från maskiner ska finnas tillgängligt på platsen. Uppställning av maskiner får inte ske i närheten av ån.

Mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för lagligförklaringen.

5. Sökanden ska anlägga en faunapassage vid den befintliga överfallsdammens nordöstra kant, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som redovisats i ansökan (ritning A1 daterad 2016-11-145, bilaga till domstolens aktbilaga 33). Faunapassagens lutning får inte överstiga 2 % i horisontalplanet. Botten skall utgöras av naturligt rundad sten eller grus och större stenar skall läggas på ett sätt som säkerställer att det finns viloplats. Ingen sprängsten får blottas.

6. Den närmare utformningen av faunapassagen och flyktvägen ska ske i samråd med fiskeribiologiskt sakkunnig.
7. Området där faunapassagen ska anläggas, och ytor som kan påverkas av arbetet ska inventeras på musslor och eventuella musslor flyttas innan faunapassagen anläggs.
8. I inloppet till kraftverket skall installeras ett fängaller av typen β -galler med en spaltbredd om maximalt 15 mm i enlighet med till ansökan hörande ritning. Gallret ska ha en lutning med 30 – 35°. Tillståndshavaren ska tillse att gallret hålls rent.
9. Sökanden ska anlägga en s.k. flyktväg för nedströms fiskvandring förbi kraftverket. Genom flyktvägen ska avledas minst 20 liter/s. Flyktvägen ska ha en lutning på högst 1:4 och vara minst 300 mm bred i botten. Botten på flyktvägen ska som högst ligga på nivån + 89,37 m.ö.h. Den ska utformas utan skarpa kanter och på ett sådant sätt att flödet får en så laminär strömning som möjligt.
10. De under villkorspunkterna 5, 8 och 9 ovan redovisade åtgärderna ska vara utförda senast fem (5) år från lagakraftvunnen dom i målet.

Kontroll

Ett kontrollprogram ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och ges in till tillsynsmyndigheten senast tre (3) månader innan några arbeten påbörjas.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet upprättade miljökonsekvensbeskrivningen.

Strömfallsfastighet

Mark- och miljödomstolen fastställer att rätten till tillgodogörande av vattenkraften vid Kornberga vattenkraftverk ska för framtiden vara förenad med fastigheten A i Älmhults kommun såsom strömfallsfastighet.

Arbetstid

Den tid, inom vilken de i denna dom tillståndsgivna arbetena för vattenverksamheten ska vara utförda, bestäms med stöd av 22 kap. 25 § andra stycket miljöbalken till fem (5) år, efter det att denna dom vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspraak enligt 24 kap. 13 § miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, anmälas till mark- och miljödomstolen inom fem (5) år från arbetstidens utgång.

Begränsning i ersättningsrätten

Den förlust som sökanden enligt 31 kap 22 § MB är skyldig att underkasta sig utan ersättning, bestäms till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare preliminärt fastställda avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnad

JEH och MH ska utge ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 36 619 kr och till Länsstyrelsen i Kronobergs län med 48 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Ogillade yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår övriga framförda yrkanden som inte särskilt behandlats i domen.

BAKGRUND

Sökanden driver i befintliga byggnader på fastigheten A vat-tenkraftverket i Kornberga Kvarn. Anläggningen består av två (2) Francis-turbiner. Turbin nummer ett (1) är en Alvesta-turbin med löphjulsdiameter på 1200 mm. Al-vesta-turbinen har varit i drift för elproduktion till ”husbehov”. Efter att anläggningen renoverades 2010-2012 effektiviserades produktionen och energi har kunnat levereras till stamnätet med en årsproduktion om ca 80 000 kWh. Turbin nummer två (2) är en KMW-turbin (Kristinehamns Mekaniska Werkstad) av samma typ och storlek. KMW-turbinen drev fram till 1964 kvarnanläggningen (två stenpar samt såg). Sökanden planerar att driftsätta KMW-turbinen vilken kommer att höja anläggningens elproduktion till det dubbla samt möjliggöra drift av kvarnen. Detta kräver ingen ombyggnation av anläggningen eftersom KMW-turbinen varit installerad och i drift tidigare. Inga ändringar är utförda i anläggningen, endast löpande underhåll och renoveringar har utförts. Nuvarande anläggning saknar tillstånd.

ANSÖKAN**Yrkande**

Sökanden yrkar att Mark- och miljödomstolen i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan och övriga handlingar som ansökan hänvisar till

- dels med stöd av 17 § lagen om införande av miljöbalken (1998:811) lagligförklara befintlig anläggning från 1930-talet bestående av skibord, inloppskanal till och med stenvalvsbron och utloppskanal,
- dels lämnar sökanden tillstånd för anläggande och bibehållande av inloppskanal nedströms stenvalvsbron, turbinsump och turbiner med aggregat,
- dels lämnar sökanden tillstånd att på fastigheten A fortsatt avleda och återföra maximalt $1,5 \text{ m}^3$ vatten per sekund från och till Helge å samt att generera el i befintlig anläggning. Avledning av vatten till befintlig turbin ska få ske till höjden +89,85.
- att på samma fastighet i befintlig anläggning idriftsätta befintlig turbin för drift av kvarn alternativt produktion av el samt avleda och återföra maximalt $1,5 \text{ m}^3$ vatten per sekund från och till Helge å. Avledning av vatten till ny turbin ska få ske till höjden +90,15.

- att när is inte hindrar släppa tillräckligt med vatten genom skibordet för upp- och nedströmsvandrande vattenlevande organismer.
- att vid intaget i kraftstationen uppföra ett lutande fingaller med spaltbredd 15 mm
- att vid intagsgallret anlägga en flyktväg ut till huvudfåran för nedströms vandrande vattenlevande organismer. Botten på flyktvägen ska högst läggas på nivån +89,37.
- att anlägga ny faunapassage i nordöstra delen av skibordet. Botten på utskovet ska anpassas till nedströms liggande strömfåra så att en lutning om ca 2 % erhålls.

Sökanden yrkar vidare att miljökonsekvensbeskrivningen godkänns.

Sökanden yrkar att arbetstiden ska bestämmas till fem år från lagakraftvunnen dom samt att oförutsedd skada ska anmälas inom fem år efter arbetstidens utgång.

Förslag till villkor

- Arbetena ska utföras och verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
- Från Helge å får maximalt 3 m³ vatten per sekund avledas och återföras.
- Kraftverket skall drivas som strömkraftverk utan möjlighet till reglering.
- En fiskväg skall anläggas vid den befintliga överfallsdammens nordöstra kant, i enlighet med ansökan. Dess lutning får ej överstiga 2 % i horisontalplanet. Botten skall utgöras av naturligt rundad sten eller grus och större stenar skall läggas på ett sätt som säkerställer att det finns viloplatser. Ingen sprängsten får blottas.
- Flyktöppning skall anordnas i anslutning till fingallret på huvudsakligen samma plats som den befintliga avledaren/sidoutskovet i tilloppskanalen. Flyktvägen skall ha en lutning på högst 1:4 och vara minst 300 mm bred i botten. Den skall utformas utan skarpa kanter och på ett sådant sätt att flödet får en så laminär strömning som möjligt.

- Ett fiskanpassat β -galler med spaltbredd max 15 mm ska installeras framför kraftverket i enlighet med ritning enligt ansökan.
- Åtgärderna skall vidtas i huvudsaklig överensstämmelse med inlämnad ansökan, bilagor och kompletteringar. Tillståndshavaren skall i samråd med tillsynsmyndigheten utarbeta ett kontrollprogram för verksamheten. Kontrollprogrammet skall vara inlämnat till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter att denna dom vunnit laga kraft.
- Arbetena inom vattenområdet skall utföras vid lågvattenstånd under så kort tid som möjligt. Maskiner ska använda miljövänliga hydraulvätskor, godkända enligt Svensk standard SS 15 54 34. Medel för omhändertagande av läckage och spill från maskiner ska finnas tillgängligt på plats. Uppställning av maskiner ska inte ske i närheten av ån.
- Området där fiskpassagen ska anläggas, och ytor som kan påverkas av arbetet ska inventeras på musslor och eventuella musslor flyttas innan fiskpassagen anläggs.

Rådighet

JEH och MH äger fastigheterna A och C inom vilka verksamheten bedrivs.

Lokalisering

Kornberga Kvarn är beläget i Älmhults kommun ca 2 km söder om Hallaryd.

TEKNISK BESKRIVNING

Anläggningsbeskrivning

Kornberga Kvarn består av: skibord, tilloppskanal med dämning, kraftstation och utloppskanal.

Skibord

Över hela huvudåfåran finns utlagd sten för att höja vattennivån. I skibordet finns en passage för upp- och nedströmsvandrande vattenlevande organismer. Passerbarheten kan åtgärdas genom att ett nytt överfall anläggs längst norrut på överfallet. Ett

nytt överfall där skulle rikta strömmen längs åfåran, ge en tydligare strömanvisning och få en bottenlutning som är betydligt gynnsammare för svagsimmande arter.

Ett nytt överfall bör anläggas med en koncentrerad djupdel på ca 0,8 meter och sen skall denna luta svagt uppåt med en lutning på ca 1:6. Med ett maxdjup på 0,8 meter i förhållande till överfallsdelen så blir bredden ca 10 meter i toppen. Bottenprofilen efter överfallet skall luta max 2 % och en koncentrerad fåra skall hållas minst 50 meter efter överfallet. Höjder får justeras efter lågflödesförhållanden så att fåran fungerar tillfredställande under dessa tillfällen. Det innebär att vid medelflöde bör flödet vara minst 4-6 m³/s i överfallet. Detta innebär att ett nytt utfall får anläggas i det befintliga överfallet och att botten nedanför detta överfall måste justeras så en koncentrerad fåra erhålls. Utförandet av detta bör göras under juli till september vid låga flöden. Detta dels för att inte skada det biologisk livet i vattendraget och dels för att man rent praktiskt måste se vad man gör och vilka höjder man hanterar.

Inloppskanal

Kanalen är ca 75 meter lång och har stensatta sidor med i huvudsak rektangulärt tvärsnitt. Minsta tvärsnittsarea i kanalen är ca sex kvadratmeter vilket gör att vattnet strömmar mycket långsamt i inloppskanalen, ca 0,3 m/s. Det finns möjlighet till nödutlopp från kanalen.

Vid intaget till kraftstationen kommer ett fiskanpassat så kallat betagaller med spaltbredd ≤ 15 mm, 6 meters bredd och ca 1,6 meters djup att placeras. Gallret når ner till intagskanalens botten. Vid gallret placeras även en läns.

Vid den lägsta vattenföringen i Helge å för möjlig drift av en turbin (nr 1) är vattendjupet framför gallret ca 0,5 meter (galleryta 3 m²). Vid denna vattenföring är flödet genom turbinen (nr 1) 0,5 m³/s. Det medför att vattnets strömningshastighet blir 0,17 m³/s genom gallret. Vid uppskattade driftförhållanden med två turbiner i drift blir motsvarande värde 0,5 m³/s beräknat med ett vattendjup på minst 1 meter och maximal slukförmåga 3 m³/s. Den låga strömningshastigheten innebär att risken för fisk att klämmas fast mot gallret är mycket liten. Gallret rensas manuellt.

I omedelbar anslutning till gallret finns ett utskov där flytande material kan passera ut i huvudåfåran samt en flyktväg för vattenlevande organismer. En öppning/slits är anlagd i inloppskanalens sida. Flyktvägen är 300 mm bred, 3500 mm lång och 700 mm djup. Flyktvägen mynnar i åns strömsträcka. Vattendjupet i flyktvägen följer den naturliga variationen. Botten på flyktvägen är rundad och ligger djupare än turbinens (nr 1) vattensmorda lager vilket garanterar ett vattenflöde genom flyktvägen när turbinen är i drift.

Skibord och inloppskanal förmodas vara anlagda i samband med bygget av stenvalvsbron på 1860-talet. Inloppskanalen är integrerad i ett av brovalven. Löpande underhåll har gjorts av tidigare ägare, exempelvis reparation efter skador av is och kanoter (neddragna stenar), byte av plankor och luckor i flottningsränna respektive ålkista. Kostnaderna för detta är okända. Skibordets höjd har varit ca +90,80, vilket den fortfarande är på vissa ställen.

Kraftstation

Kraftstationen är inrymd i en gammal kvarnbyggnad. I turbinsumpen finns en Francisturbin (Alvesta-fabrikat) placerad. Turbinens löphjulsdiameter är 1200 mm och den har en slukförmåga av $1,5 \text{ m}^3$ vatten per sekund vid en fallhöjd av 1,4 m. Driftvarvtalet är ca 70 varv per minut (rpm). Aggregatet är direktkopplat med remdrift till en asynkrongenerator med märkeffekt 30 kW. Varvtalsregulator krävs inte. Kraftverket har automatisk övervakning, uppstart och stoppfunktion. I turbinsumpens botten finns förberedd plats för ytterligare en turbin. Öppningen i sumpen är för närvarande tätad med plankor.

Enligt boken Svenska kvarnar och personer med kännedom om kvarnen skedde byte från vattenhjul till turbindrift troligen i början av 1930-talet. Då de stensatta sidorna hade rasat i stor omfattning, renoverade tidigare ägare på 1990-talet turbinsumpen genom att bygga nya sidor i sumpen av tryckimpregnerade plankor. Samtidigt renoverades turbin, transmissioner, varvtalsregulator och övervakningssystem (instrumenttavla). Kostnaderna för denna renovering är okända (viss dokumentation finns).

Utløppskanal

Utløppskanalen är stensatt i båda sidor med ett rektangulärt tvärsnitt. Kanalen är ca 60 m lång och mynnar i huvudåfåran. Även utløppskanalen förmodas vara anlagd i samband med brobygget på 1860-talet. Inga kända renoveringar eller ändringar är därefter utförda.

Åtgärder vidtagna efter förvärvandet av fastigheten 2005

I januari 2007 fällde stormen "Per" två stora aspar vilka skadade delar av kvarnbyggnaden och turbinsumpen. Samma år havererade turbinen. Skovelhjulet lossnade från axeln och föll till botten under turbinsumpen. Detta haveri orsakades av felaktig renovering/ reparation utförd av tidigare ägare.

Under bärgningsarbetet av skovelhjulet konstaterades att turbinsumpens sidor och botten var i mycket dåligt skick. Skadorna i sidornas stenläggning bakom plankväggarna var så omfattande att stora delar av grunden till kvarnbyggnaden var borta och byggnaden riskerade att rasa. Därför var ett större underhållsarbete akut. Den gamla turbinsumpen, byggd av plank, revs ut och ersattes av en ny i betong. Under detta arbete konstaterades även att sidorna i inløppskanalen nedströms bron var i mycket dåligt skick. Sidorna hade förstärkts i betong, troligen i samband med ombyggnaden till turbindrift och det cement som hade använts då var av dålig kvalitet, vilket orsakat att sidorna hade vittrat sönder fullständigt. Flera stenar hade rasat ner i inløppskanalen och sidorna var på väg att förstöras ytterligare av växande trädröter. Sidorna förstärktes med ny betong. Dessa underhållsarbeten utfördes 2007-2011.

Konstruktionen av det gamla aggregatet (synkrongenerator med varvtalsregulator) för alstrande av elenergi var inte tillfredsställande nog för att energin skulle kunna levereras till stamnätet. Tidigare användes elenergin endast inom den egna fastigheten. I samband med reparation av turbinen (ny axel) installerades en asynkrongenerator med tillhörande övervakningssystem. Denna ombyggnad medförde att anläggningen nu kunde generera och leverera energi av tillräcklig kvalitet till stamnätet.

Framtida kostnader

Kostnaden för anläggande av flyktväg tas inte upp. Arbetet utförs av ägar-
na/sökande. Intagsgaller tillverkas av ägarna/ sökande. Materialkostnad beräknas till
20 000 SEK. Kostnad för utförande av faunapassage tas inte upp eftersom den kost-
naden kommer att uppstå oavsett dom i målet. Om ägarna ska återställa vattendraget
(det så kallade nollalternativet) och utrivning av skibordet inte är möjlig på grund
av risk för torrläggning av brons grundläggning måste en faunapassage anläggas för
att säkerställa konnektivitet.

Produktion

Maximal årsproduktion vid optimal fallhöjd (1,4 m) beräknas till 1,2 GWh (per tur-
bin). Under ett genomsnittligt år utvinns 0,8 GWh el (per turbin) beroende på fall-
höjd och flöde. Vid hög vattenföring stiger vattennivån nedströms dämningen vilket
medför lägre fallhöjd. Vid extremt låg vattenföring i ån räcker inte flödet till att
driva aggregatet. Detta beror på att vattnet läcker igenom stensättningen (skibordet)
uppströms inloppskanalen och gör flödet och vattennivån till kraftverket för lågt.
Vattennivån sjunker så mycket att turbinen torrläggs och omöjliggör drift.

Planerad utökad verksamhet

Idrifttagande av ytterligare en Francisturbin (KMW-fabrikat) med en slukförmåga
av maximalt 1,5 m³/s och löphjulsdiameter 1200 mm. Turbinen placeras i befintlig
turbinsump för att generera elenergi alternativt driva kvarnen. Inga ändringar eller
ombyggnationer krävs eftersom KMW-turbinen varit installerad tidigare. Den be-
fintliga kugghjulstransmissionen är intakt och kan användas för drift av kvarnen.
Vid generering av elenergi blir den tekniska konstruktionen identisk med aggregatet
som är i drift.

MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING**Alternativa utformningar**

Då verksamheten bedrivs i befintlig anläggning och inga om- eller tillbyggnationer
krävs för fortsatt verksamhet finns inga alternativa utformningar.

Nollalternativ

Nollalternativet, i enlighet med 6 kap. 7 § 2 st. 4 p miljöbalken, innebär att hela den gamla kvarnanläggningen står kvar i det skick som anläggningen har idag och har haft sedan ombyggnationen till turbindrift på 1930-talet med stillastående turbiner vilket medför att anläggningen förstörs och förfaller. Den förnybara energiresursen i vattenfallet tas inte tillvara och den inkomst verksamheten för närvarande inbringar upphör. Nuvarande inkomst från verksamheten utgör den största delen i lantbrukets näringsverksamhet och ger möjlighet till att driva lantbruket med ekonomisk vinst. Detta ger förutsättning till fortsatt näringsverksamhet vilket gynnar målet om att behålla en levande landsbygd.

Vid avstängning i omlöpet påverkas inte vattennivån upp- eller nedströms vattenfallet. Flödet i huvudfåran ökar med motsvarande vattenmängd som passerar genom turbinerna, maximalt 3 m³/s. Sannolikt påverkas inte fiskfauna eller vattenmiljö nämnvärt av det ökade vattenflödet. En eventuell utrivning av skibordet skulle få mycket stora konsekvenser. Våtmarker, dikningar och strandlinjer uppströms skulle påverkas negativt. Vattennivån i inloppskanalen skulle sänkas så mycket vid låg vattenföring att fästet för brovalvet över intagskanalen skulle torrläggas. Det innebär risk för frosthävning, vilket kan leda till att bron förstörs. Vattennivån bedöms sänkas mellan 0,3-0,7 m beroende på vattenföringen.

Riksintresse för naturvård

Helgeådalen är av riksintresse för naturvård (område NRO07052). I Naturvårdsverkets värdebeskrivning står det om objektet: ”I omgivningarna runt Helge å mellan Delary och Hallaböke finns värdefulla och representativa odlingslandskap, lövskog och våtmarker. I odlingslandskapet finns spridda välhåvade sötwaterstrandängar som slå och/eller betas. I andra delar närmast ån finns värdefulla åmader...”. Mellan Hallaryd och Hallaböke finns mycket artrika lövskogar med många lövträdslag representerade. I slutningarna mot ån finns källpåverkade och artrika sumpskogar. Inom detta område finns även strandängar i Skåparyd som är utpekade som Natura 2000- objekt. Dessa ligger ca 1,5 km nedströms befintlig anläggning.

Den sökta verksamheten kommer inte att påverka dessa intressen.

Riksintresse för friluftsliv

Helgeå från sjön Möckeln till Delarymagasinet utgör riksintresse för friluftsliv.

De viktigaste grunderna för riksintresset är fritidsfiske och kanotled. För det rörliga friluftslivet finns en kanotiläggningsplats med iordningställd grillplats samt toalett på fastigheten (C). Sportfiske bedrivs på ett flertal platser längs Helge å.

Försäljning av fiskekort och utsättning av öring sköts av Hallaryd-Visseltofta Fiskevårdsområde. Den sökta verksamheten kommer inte att påverka dessa intressen.

Riksintresse för kulturmiljövård

Befintlig anläggning har stort kulturhistoriskt värde. Sammanbyggd med kvarnruinan finns en bro av kallmurad gråsten anlagd på 1870-talet, vilken är klassad som fornlämning. Den sökta verksamheten kommer inte att påverka dessa intressen.

Fiskfauna

På grund av flera kraftverksdammar nedströms förekommer ingen naturligt vandrande fisk förutom ål. Öring utsätts i området av Hallaryd-Visseltofta FVOF.

Uppgifter om fiskfauna och musselförekomst har hämtats från databasen för provfisk i vattendraget. Två lokaler i området bedöms vara relevanta, nämligen Helge å, Kornberga/Skåparyd och Lillån, Hallaryd. Artförekomst: abborre, färna, gädda, lake, löja, mört, sandkrypare, signalkräfta, tjockskalig målarmussla, ål och öring. Signalkräftor har utplanterats men stammen har inte etablerats.

Vattenlevande däggdjur

Utter har enligt uppgift från Länsstyrelsen, observerats i området men kan inte skadas i eller av anläggningen.

Miljökonsekvenser av verksamheten

Vandringshinder

Verksamheten orsakar inget vandringshinder upp- eller nedströms kraftverket för

vandrande, vattenlevande organismer. Vatten rinner alltid över och igenom stensättningen (skibordet) över ån. Anlagd passage genom skibordet är alltid vattenfylld. Flyktväg ut till huvudåfåran finns från inloppskanalen vid intagsgallret. Flyktvägens botten ligger lägre än turbinernas vattensmorda lager vilket garanterar vattenflöde genom flyktvägen så länge turbinerna praktiskt kan vara i drift.

Hydrologisk påverkan

Befintlig verksamhet medför reducerad vattenföring i Helge å över fallsträckan mellan skibord och utloppskanalens slut.

Nivåpåverkan

Verksamheten påverkar vattennivån endast uppströms av skibordet som bedöms höja vattennivån 0,3-0,7 m beroende på flödet i ån. Verksamheten har ingen nivåpåverkan nedströms kraftverket. Vid snabbstopp ändras inte nivån upp- eller nedströms nämnvärt. Detta gäller även vid det lägsta flödet då turbinerna/ turbinen kan vara i drift.

Flödespåverkan

Vid avledning av vatten till kraftverket reduceras flödet över en cirka 200 meter lång fallsträcka mellan inloppskanalens början och utloppskanalens mynning. Den högsta effekt som uppmätts i den befintliga anläggningen (turbin nr 1) är 15 kW vilket inträffar vid en fallhöjd på 1,4 m (den högsta möjliga). Med dessa värden som underlag beräknas flödet genom turbin nr 1 till $1,4 \text{ m}^3/\text{s}$ (avrundat till $1,5 \text{ m}^3/\text{s}$) med formeln: $P = h * f * g * n$. Där P är effekten i kW, h är fallhöjd i meter, f är flöde i m^3/s , g är tyngdaccelerationen och n är verkningsgrad, $(1,4 \times 1,4 * 9,82 * 0,8 = 15)$. Vid optimal fallhöjd och tillrinning kan således maximalt $1,5 \text{ m}^3$ vatten per sekund ledas genom befintlig turbin (maximal slukförmåga för turbin nr 1).

Den högsta fallhöjden med turbin nr 1 i drift inträffar vid ett bedömt flöde i ån mellan $6 \text{ m}^3/\text{s}$ och $20 \text{ m}^3/\text{s}$. Dessa värden är baserade på observationer gjorda i anläggningen och som jämförts med historiska flöden i Helge å enligt SMHI (avrinningsområden 791 och 857). Dessa värden representerar de optimala driftsförhållandena

för anläggningen. Vid högre flöde än $20 \text{ m}^3/\text{s}$ minskar fallhöjden på grund av stigande vattennivå nedströms dämningen. Vid lägre flöde minskar fallhöjden då vattnet rinner mellan stenarna och genom passagen i skibordet. Den minskade fallhöjden gör att turbinens/turbinernas slukförmåga reduceras. När vattenföringen är mindre än $6 \text{ m}^3/\text{s}$ sjunker vattennivån i turbinsumpen och flödet genom turbinen minskar successivt. Turbinens reglerluckor kan då inte hållas fullt öppna. Vid ett flöde i Helge å på mindre än $4 \text{ m}^3/\text{s}$ är vattennivån i turbinsumpen så låg att det vattensmorda lagret på turbin nr 1 är torrlagt och turbinen måste stängas av. Detta värde har bestämts utifrån samma principer som de optimala.

$4 \text{ m}^3/\text{s}$ är den lägsta vattenföringen för möjlig drift av turbin nr 1. Då ger turbinen en effekt på 3 kW (avläst i anläggningen). Uträknat i samma formel som tidigare ger det ett flöde genom turbinen på $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$. Vid optimala driftförhållanden (turbinens reglerluckor fullt öppna) och med ett flöde i Helge å på $6 \text{ m}^3/\text{s}$, avleds $1,5 \text{ m}^3/\text{s}$ genom turbin nr 1 vilket motsvarar 25 % av tillrinningen. Vid lägsta vattennivå för möjlig drift av turbinen (nr 1) är motsvarande värden $4 \text{ m}^3/\text{s}$ respektive $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$. Mängden vatten som avleds genom anläggningen med en turbin (nr 1) i drift kan därför aldrig bli större än 14-del av den rådande tillrinningen/ vattenföringen och garanterar ett minimiflöde på $3,5 \text{ m}^3/\text{s}$ genom huvudfåran.

Turbin nr 2 har samma storlek som turbin nr 1 och antas därför ha samma prestanda (maximal slukförmåga $1,5 \text{ m}^3/\text{s}$). Den tekniska konstruktionen skiljer mellan turbinerna. Turbin nr 2 har det vattensmorda lagret placerat ca 300 mm högre än lagret på turbin nr 1. Därför måste turbin nr 2 stängas av långt tidigare än turbin nr 1 vid lägre vattenföring i Helge å. Den minsta vattenföring som krävs för att driva båda turbinerna parallellt med full effekt måste bestämmas empiriskt med turbinerna i drift. Ett realistiskt värde bedöms vara $10 \text{ m}^3/\text{s}$. Med båda turbinerna i drift parallellt vid ett flöde i ån på $10 \text{ m}^3/\text{s}$ och med det största möjliga flödet genom turbinerna ($3 \text{ m}^3/\text{s}$) avleds 30 % av den totala vattenföringen. Vid detta tillfälle rinner $7 \text{ m}^3/\text{s}$ över skibordet och genom huvudfåran jämfört med $3,5 \text{ m}^3/\text{s}$ vid minimiflöde för en turbin i drift.

Vid ett flöde på 12 m³/s (motsvarande MQ enligt SMHI) blir avtappningen 25 %. Vid flöden lägre än 4 m³/s (erfarenhet från befintlig turbin nr 1) är det omöjligt att ha någon turbin i drift och hela flödet kommer då att rinna genom den naturliga fallsträckan. Detta ger ett opåverkat flöde i fallsträckan vid extremt låg vattenföring. De lägsta värdena gäller turbin nr 1 i drift. Turbin nr 2 kommer endast att kunna drivas när den aktuella tillrinningen är tillräckligt stor. Konsekvensen av det reducerade flödet bedöms som små.

Miljökvalitetsnormer

Verksamheten vid Kornberga kvarn berör endast de miljökvalitetsnormer som finns för vattenmiljön i den ytvattenförekomst som kraftverket ligger i. Vattenförekomst uppströms kraftverket skulle kunna påverkas genom att vandrande vattenlevande organismer hindras passage av skibordet. Åtgärder har vidtagits för att förhindra detta. Vattenförekomst nedströms kraftverket skulle kunna påverkas genom att flödesdynamiken eller sedimenttransporten störs. Kornberga kvarn drivs och ska drivas som strömkraftverk vilket skonar nedströms liggande förekomster från dessa störningar.

Gällande normer för vattenförekomsten

Gällande miljökvalitetsnormer för aktuell ytvattenförekomst redovisas nedan.

	Status 2009	Norm 2015
Ekologisk status	God	Måttlig
Kemisk ytvatten status	God	Uppnår ej god status

Bedömd påverkan av vattenförekomstens ytvattenstatus

Planerad verksamhet kommer att innebära hydromorfologisk påverkan genom att vatten kommer att avledas från den naturliga fallsträckan. Den andel av vattnet som avleds är procentuellt så liten att de morfologiska förhållandena, d.v.s. variation i floddjup och bredd, flodbäddens struktur och substrat och strandzonens struktur inte påverkas. Övriga parametrar som påverkar morfologin (rätning, rensning, vägövergångar, markanvändning i när- och i avrinningsområdet) kommer inte att ändras av verksamheten. Ytvattenförekomstens kemiska status bedöms inte påverkas av före-

slagna åtgärder och föreslagen verksamhet. Lager och reglersystem ska använda biologiskt nedbrytbara oljor. Utsläpp av oljor förhindras med hjälp av oljetråg.

Konnektivitet

Parametern ska anges som förekomst av artificiella vandringshinder nedströms och i anslutning till ytvattenförekomsten. Finns vandringshinder nedströms vattenförekomsten ska statusen sänkas från hög till god. Om vandringshinder finns i anslutning till förekomsten ska statusen sänkas till måttlig. Efter åtgärder (öppnande av passage) i skibordet bedöms inget vandringshinder finnas i anslutning till vattenförekomsten varför parametern bedöms till god status på grund av nedströms förekomst av artificiella vandringshinder.

Konnektivitet i sidled till närområde och svämplan, enligt HVMFS 2013:19. Verksamheten påverkar inte denna möjlighet. Anläggningen är ett strömkraftverk utan regleringsmöjlighet. Vattennivån följer den naturliga variationen.

Hydrologisk regim

Specifik flödeseffekt, enligt HVMFS 2013:19

Verksamheten kommer att påverka den specifika flödeseffekten i Kornbergafallet genom att vatten avleds från forssträckan. Den minskade flödeseffekten vid olika driftförhållanden bedöms inte påverka eventuell sedimenttransport. Den specifika flödeseffekten beräknas med formeln:

$$\text{Specifik flödeseffekt (W/m}^2\text{)} = \frac{p * g * Q * S}{b}$$

Där p motsvarar vattnets densitet (1000 kg/m³), g är gravitationskraften (9,81 kg/m³), Q är medelvattenföringen (m³/s), S är vattenytans medellutning vid medelvattenföring (m/m) och b är vattendragfårans medelbredd i ytvattenförekomsten (m) vid medelvattenföring.

I Kornbergafallet är fallhöjden 1,4 m och fallsträckan 200 m.

Vattendragfårans bredd är 35 m.

Klassgränser för specifik flödeseffekt i vattendrag enligt HVMFS 2013:19 3.2.3

Status	Klass	Volymavvikelse
Hög	5	Högst 5 %
God	4	Mer än 5 % men högst 15 %
Måttlig	3	Mer än 15 % men högst 35 %
Otillfredsställande	2	Mer än 35 % men mindre än 75 %
Dålig	1	Mer än 75 %

Avvikelsen i den specifika flödesenergin i Kornbergafallet har beräknats vid de olika driftförhållanden som ger den största påverkan enligt följande:

- en turbin i drift med reducerad slukförmåga ($0,5 \text{ m}^3/\text{s}$) vid ett flöde på $4 \text{ m}^3/\text{s}$ vilket ger en avvikelse på 12,5 % motsvarande god status.
- en turbin i drift med maximal slukförmåga ($1,5 \text{ m}^3/\text{s}$) vid ett flöde på $6 \text{ m}^3/\text{s}$ vilket ger en avvikelse på 25 % motsvarande måttlig status.
- två turbiner i drift parallellt med maximal slukförmåga ($3 \text{ m}^3/\text{s}$) vid ett flöde på $10 \text{ m}^3/\text{s}$ vilket ger en avvikelse på 30 % motsvarande måttlig status.

Anläggningen kan inte medföra mer än måttlig påverkan på kvalitetsfaktorn för den specifika flödesenergiavvikelsen.

Vattenståndets förändringstakt, enligt HVMFS 2013:19

Då ingen reglering av ytvattenförekomsten förekommer i anläggningen kommer denna parameter inte att påverkas av verksamheten. Vattenståndet ändras inte nämnvärt vid snabbstopp eller uppstart av turbinerna.

Volymsavvikelse, enligt HVMFS 2013:19

Vattenföringen i fallsträckan mellan skibord och utloppskanalens mynning kommer att följa Helgeåns naturliga flödesregim reducerat med den vattenvolym som leds genom inloppskanalen till kraftverket (turbinernas slukförmåga).

Flödets förändringstakt, enligt HVMFS 2013:19

Förändringstakten i fallsträckan följer det naturliga dygnsmedelflödet och påverkas inte av anläggningen.

Volymsavvikelse MHQ, enligt HVMFS 2013:19

Volymsavvikelse vid medelhögvattenföring beräknas enligt följande formel:

$$MHQN - MHQR$$

$$\text{Volymsavvikelse} = 100 * \frac{\text{MHQN} - \text{MHQR}}{\text{MHQN}}$$

$$\text{MHQN}$$

där MHQN är medelhögvattenföringen vid oreglerade förhållanden och MHQR vid reglerade.

Klassgränser för volymsavvikelser i vattendrag enligt HVMFS 2013:19, 3.3.3

Status	Klass	Volymavvikelse
Hög	5	Högst 5 %
God	4	Mer än 5 % men högst 15 %
Måttlig	3	Mer än 15 % men högst 50 %
Otillfredsställande	2	Mer än 50 % men högst 100 %
Dålig	1	Mer än 100 %

MHQ för Helge å vid Kornberga Kvarn är enligt SMHI 34 m³/s. Kornberga Kvarn är ett strömkraftverk utan regleringsmöjlighet. Därför är MHQR = MHQN ovan och nedströms anläggningen. Den enda sträcka i ytvattenförekomsten som har en förändrad volymsavvikelse är fallsträckan mellan skibordet och utloppskanalens mynning (ca 200 m). Här är volymsavvikelsen lika med turbinernas slukförmåga, 1,5 m³/s för en turbin i drift och 3 m³/s med två turbiner i drift parallellt. MHQR på denna sträcka blir 32,5 m³/s respektive 31 m³/s. Detta motsvarar en volymsavvikelse på 4,4 % respektive 8,8 % vilket ska klassificeras som hög respektive god status. Parametern kommer att försämrats i fallsträckan vilket kan påverka förutsättningarna för vattenlevande organismer, bottenfauna och algpåväxt. Sannolikheten för att statusen för vattenförekomstens biologiska kvalitetsfaktorer ska försämrats till följd av den minskade högvattenföringen över Kornbergafallet bedöms som mycket liten.

Volymsavvikelse MLQ, enligt HVMFS 2013:19

Volymsavvikelsen vid medellågvattenföring beräknas enligt följande formel:

MLQN - MLQR

$$\text{Volymsavvikelse} = 100 * \frac{\text{MLQN} - \text{MLQR}}{\text{MLQN}}$$

MLQN

Där MLQN är medellågvattenföring vid oreglerade förhållanden och MLQR vid reglerade. MLQ för Helge å vid Kornberga Kvarn är enligt SMHI 4 m³/s. Upp- och nedströms Kornberga Kvarn är MLQR = MLQN vilket motsvarar hög status. Det krävs ett flöde på 4 m³/s för att ha en turbin i drift, vilket även är värdet på MLQ. Vid dessa driftförhållanden har turbinen en slukförmåga på 0,5 m³/s vilket är MLQR över fallsträckan. Detta motsvarar en volymsavvikelse med 12,5 % vilket ska klassificeras som god status. Vid lägre flöde än MLQ måste turbinen tas ur drift och hela tillrinningen släpps i den naturliga fallsträckan varvid hög status uppnås. Enligt statistik från SMHI har ett flöde under 4 m³/s uppmätts vid Kornberga Kvarn i två månader (september och oktober 2013) under perioden 1 januari 1999 - 31 december 2013.

Maximal volymsavvikelse, enligt HVMFS 2013:19

En turbin i drift med största slukförmåga (1,5 m³/s) vid flöde 6 m³/s ger en volymsavvikelse på 25 % vilket motsvarar måttlig status. Två turbiner i drift parallellt med största slukförmåga (3,0 m³/s) vid flöde 10 m³/s ger en volymsavvikelse på 30 % vilket motsvarar måttlig status. Anläggningen kan därför aldrig medföra mer än måttlig påverkan på kvalitetsfaktorn för volymsavvikelse.

Hänsynsreglerna*Kunskapskravet*

Samtliga sökande har för driften nödvändiga kunskaper och praktiska färdigheter.

Skyddsåtgärder

Fri passage genom skibordet samt flyktväg för upp- och nerströms vandrande vattenlevande organismer har iordningsställts samt ett lutande fingaller med spaltbredd 15 mm.

Produktval

Där så är tekniskt möjligt används vattensmorda lager och i övrigt smörjmedel som

är vegetabiliska och biologiskt lätt nedbrytbara. Oljeutsläpp kommer att motverkas med oljetråg eller annan teknisk lösning. Verksamheten medför under drift inga andra utsläpp eller avfall. Avfall från service och underhåll återanvänds i möjligaste mån. Övrigt avfall lämnas till kommunens återvinningsstation.

Råvaror och energi

För verksamheten utnyttjas utan reglering det naturligt strömmande fallande vattnet som råvara för att generera el eller driva kvarnen. Vattnet återförs i övrigt opåverkat till vattendraget nedströms. Föreslagna verksamheter syftar till att bättre hushålla med råvaran i en redan påverkad miljö. Verksamheten kommer på marginalen att bidra till att mindre icke förnybar energi används för att generera el till en annan del av det nordiska elsystemet.

Val av plats

Platsen får anses som given då verksamheten bedrivs i befintlig gammal kvarn-anläggning/byggnad.

Rimlighetsavvägning

Då ingen ändring av befintlig anläggning utförs medför detta att ingen lokal påverkan på människor och miljö sker. Vattendragets påverkan uppströms och nedströms under drift blir oförändrad förutom den minskade genomströmningen i huvudåfåran parallellt med kraftverket.

Kontroll

Anläggningen har automatisk drift, övervakning och åtgärder enligt ”Handhavande Vattenkraftstation”. Anläggningen kommer att drivas enligt DTU-manual (drift, tillståndskontroll och underhåll). Rapporter kommer att lämnas i den omfattning tillsynsmyndigheten föreskriver.

Andra fastigheter som berörs

Eventuellt påverkas fiske- och fiskerätt på grannfastigheterna. Frågan har därför i samband med samråd diskuterats med de berörda.

Områdesbestämmelser

Området omfattas inte av detaljplan.

Skada och ersättning

Eventuella skador och intrång berör endast egen fastighet och inga andra enskilda intressen.

Nytta av verksamheten

Nuvarande verksamhet innebär en misshushållning av en förnybar resurs i en redan påverkad miljö. Nuvarande produktion (80 000 kWh) och föreslagen verksamhet (80 000 kWh) avses generera 160 000 kWh/ år utan utsläpp i atmosfären eller annat långlivat avfall. Anläggningen tillför energi inom elområde SE 4 där en stor del av Sveriges elbehov finns men bara en mindre del genereras. Utvunnen energi från ett strömkraftverk tillförs det nordiska elsystemet och tränger undan koleldad värmekraft på annan plats i elsystemet. Naturvårdsverket har i ett yttrande till Miljödomstolen i Växjö (mål M 52-02) ansatt värden på minskade utsläpp från ett koleldat kondenskraftverk vid produktion av 1 GWh el till 120 000 SEK för NO_x, 20 000 SEK för SO₂ och 450 000 SEK för CO₂. Totalt 590 000 SEK. Omräknat till Kornberga Kvarns möjliga elproduktion motsvarar det ca 90 000 SEK i årlig samhällsnytta.

Investeringskostnaderna i Kornberga Kvarn är mycket låga (redan befintlig anläggning) och beräknas till 200 000 SEK för idrifttagande av turbin nr 2.

Intäkter från elproduktion uppskattas till 72 000 SEK/ år. 160 000 kWh x spotpris (0,30 SEK) = 48 000 SEK. Elcertifikat (150 SEK) x 160 = 24 000 SEK. Nuvarande anläggning är godkänd för tilldelning av elcertifikat. Därför har verksamheten förutom samhällsnytta även ekonomisk bärkraft.

INKOMNA YTTRANDEN

Havs- och Vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från att lämna yttrande.

Länsstyrelsen bestrider bifall till ansökan. I första hand yrkar Länsstyrelsen att ansökan avslås. För det fall mark- och miljödomstolen lämnar bifall till ansökan yrkar Länsstyrelsen att domstolen förenar detta med de av Länsstyrelsen vid huvudförhandlingen yrkade villkoren, med undantag för formulering av villkor om musselinventering, där Länsstyrelsen godtar att sökanden istället utför en kontroll.

Lagligförklaring

Länsstyrelsen anser att de ritningar som inkommit kan läggas till grund för lagligförklaring av nu aktuell anläggning.

Kulturmiljö

I Länsstyrelsens kulturhistoriska kvarn- och såginventering omnämns kvarnen. Kvarnen bedöms i inventering ha mycket stort kulturhistoriskt värde, vilket är den näst högsta möjliga klassningen.

Uppströmspassage

Vad avser den ritning av fiskväg som föreslagits kan Länsstyrelsen inte tolka detaljskissen. Länsstyrelsen kan inte uttolka hur den ska utformas med avseende på höjd. Vidare ser Länsstyrelsen flera potentiella problem med den föreslagna lösningen:

1. Länsstyrelsen anser inte att vald fiskvägstyp är den bästa lösningen för platsen.
2. Det är inte klart hur mycket vatten fiskvägen är dimensionerad för.
3. Det är oklart hur sökanden ska säkerställa att vattnet leds i första hand till fiskvägen vid låga flöden.

Uppströmsvandring

Vid Kornberga söker sig fisken vid uppströmsvandring upp ”parallellt” med skibordet (som går helt i linje med huvudfåran), upp till skibordets anslutning till östra stranden. Länsstyrelsen bedömer att detta därför vore en bättre placering för en faunapassage. En lämplig utformning är t.ex. via en upptröskling med en lutning på

maximalt 2-3 %.

Fåran nedströms skibordet är rensad på sten. Stenarna har troligen lagts i skibordet och längs kanterna. Länsstyrelsen har inte hittat några uppgifter om när dessa åtgärder vidtagits. Därför bör även denna åtgärd omfattas av aktuell prövning, återställas eller kompenseras genom biotopvård.

Nedströmsvandring

Länsstyrelsen vidhåller att flyktvägen ska vara minst 500 mm bred och kunna släppa 500 l/s vatten, för att kunna säkerställa passage för storvuxen fisk, som den i systemet förekommande malen.

I Helgeåns huvudfåra förekommer ett brett spektrum av arter i olika stadier som ska skyddas från att sugas in i turbinerna. Den tjockskaliga målarmusslan, som är en Natura 2000-art och rödlistad i hotkategori ”starkt hotad” förekommer i Helge å. Det är inte helt utrett vilka dess värd fiskar är. Därför är det särskilt viktigt att alla arter ska ges möjlighet att vandra fritt i båda riktningar.

Galler

Länsstyrelsen anser att ett betagaller är en bra lösning för att styra fisk mot flyktöppningen vid Kornberga. Länsstyrelsen undrar dock om sökanden avser att anlägga ett vanligt betagaller, som har liggande gallerstavar, eller en variant av betagaller med stående gallerstavar. Den föreslagna lösningen med att kombinera två olika modeller av gallerlösningar kan inte redan nu sägas uppfylla bästa möjliga teknik. Länsstyrelsen anser att det bör klargöras om sökanden avser använda sig av ett betagaller enligt beprövad teknik eller en variant med stående gallerstavar.

Beräkning enligt 11 kap. 6 § MB

Länsstyrelsen ifrågasätter att kraven enligt 11 kap. 6 § MB är uppfyllda. Länsstyrelsen anser att den ekonomiska beräkningen är väl optimistisk.

Övrigt

Länsstyrelsen har från Länsstyrelsen i Skåne län fått uppgift om att i det fall Häst-

berga kraftverk, nedströms Kornberga, återuppbyggs kommer krav på väl fungerande fiskvägar för alla arter enligt bästa möjliga teknik att ställas.

Länsstyrelsen noterar att sökanden motsatt sig att arbetena i vattendraget ska genomföras i ett sammanhang. Att arbetet genomförs i ett sammanhang är viktigt för att minimera påverkan på vattendraget, bl.a. med avseende på grumling. Grumling kan ha en negativ påverkan på växt- och djurlivet genom att ljusklimatet förändras och att partiklar lägger sig på botten. Det är därför särskilt viktigt att minimera grumling, då det förekommer mycket musslor i ån.

Kammarkollegiet yrkar i första hand att ansökan ska avvisas. För det fall domstolen inte finner skäl att avvisa ansökan yrkar Kammarkollegiet att domstolen ska avslå ansökan.

Kammarkollegiet anser att miljökonsekvensbeskrivningen inte kan godkännas.

Kammarkollegiet konstaterar att sökandena inte har den rådighet som är en förutsättning för att få tillstånd till en vattenverksamhet.

För det fall domstolen, trots denna bristande processförutsättning, har för avsikt att pröva ansökan i sak vill Kammarkollegiet anföra att ansökan har avgränsats på ett sätt som inte uppfyller miljöbalkens krav på en sammanhållen prövning.

Enligt Kammarkollegiets mening är bl.a. villkor om fungerande faunapassager för upp- och nedströmsvandring nödvändiga för att ett eventuellt tillstånd ska leva upp till kraven enligt 2 kap. miljöbalken, 11 kap. 8 § miljöbalken samt ramdirektivet för vatten. Kollegiet anser att miljökonsekvensbeskrivningen, inklusive kompletteringar, har sådana brister att den inte kan ligga till grund för en prövning i sak av ansökan, se särskilt 6 kap. 7 § p 2 och 3 miljöbalken. Enligt kollegiets mening har sökanden inte heller visat att verksamheten är förenlig med den extra tillåtlighetsregel, utöver andra kapitlets bestämmelser, som 11 kap. 6 § miljöbalken utgör.

Kollegiet anser vidare att det inte går att utläsa av ansökan vilken lagstiftning sökandena anser ska ligga till grund för en prövning av anläggningens laglighet.

Av handlingar framgår att sökandena även har för avsikt att i raserad del av skibordet fylla ny sten upp till nivån +90,20. Såvitt Kammarkollegiet kan utläsa av ansökan finns dock inget uttryckligt yrkande om tillstånd till dessa åtgärder.

Ansökan omfattar inte heller tillstånd i efterhand till uppförande av anläggning trots att det av ansökan framgår att del av anläggningen är renoverad/ombyggd efter miljöbalkens ikraftträdande. Vidare omfattar ansökan inte heller tillstånd till dämning.

Kammarkollegiet noterar att sökandena inte har föreslagit att ansökt lagligförklaring respektive tillståndsansökan ska förenas med några villkor med försiktighetsmått motsvarande bästa möjliga teknik.

Kammarkollegiet uppfattar ansökan som att sökandena ansöker om tillstånd till att uppföra en faunapassage för uppströmsvandring samt tillstånd till uppförande av fingaller samt flyktväg för nedströmspassage.

Kammarkollegiet erinrar om att såväl eventuell lagligförklaring som tillstånd måste förenas med villkor med försiktighetsmått motsvarande bästa möjliga teknik och att det måste säkerställas att gällande miljökvalitetsnorm följs. Faunapassager ska därför inte tillståndsprövas utan i förekommande fall föreskrivas som villkor för eventuell lagligförklaring respektive tillstånd.

Enligt Kammarkollegiets bedömning innehåller ansökan inte tillräcklig redovisning av sådana försiktighetsmått som är nödvändiga för att gällande miljökvalitetsnorm ska kunna klaras. Ett sådant underlag krävs enligt 6 kap. 7 § p 2 miljöbalken och är en förutsättning för att kunna fatta beslut förenligt med redovisad praxis från EU-domstolen.

Älmhults kommun, kommunstyrelsen och Miljö- och byggnämnden har inget att erinra så länge vattenlevande organismer kan vandra upp- och nedströms vid skibordet och det skapas ändamålsenliga flyktvägar för nedströmsvandrande organismer. Vattennivån får ej påverka fisk eller upp- och nedläggningsplatser för kano-tister.

Älvreddarna (ÄlvS) anser att hinder föreligger mot att bifalla sökandens yrkande om lagligförklaring samt att tillståndsansökan därmed skall avvisas alternativt avslås med anledning av tillåtligheten 11 kap. 6 § samt uppfyllandet av allmänna hänsynsregler enligt 2 kap. MB.

Referensförhållandet för ansökan, det s.k. nollalternativet, är felaktigt framställt. Ansökan avser lagligförklaring samt tillstånd att bibehålla vattenanläggning samt drift av anläggningen. Eftersom det inte finns något tidigare tillstånd omfattar således ansökan hela anläggningen och driften varpå nollalternativet, givet ägarens avhjälpandeansvar, skall vara ett referensförhållande där vattendraget är i skick motsvarande före anläggningens uppförande.

MKB:n och i den samtliga bedömningar av miljöpåverkan är, liksom även den rimlighetsavvägning som görs i ansökan, grundade på ett felaktigt nollalternativ där endast verksamheten upphör och anläggningen lämnas utan underhåll, vilket inte är förenligt med miljöbalken.

För att MKB ska kunna godkännas krävs att den även innehåller en icke-teknisk sammanfattning som enligt lagtexten skall innehålla;

- En beskrivning av verksamheten, dess lokalisering, utformning samt omfattning.
- Beskrivning av de skyddsåtgärder som vidtas samt hur det ska undvikas att en MKN inte följs.
- Redovisning av alternativ utformning och lokalisering och motivering varför sökt alternativ valts samt en beskrivning av konsekvenser i det fall verksamheten inte kommer till stånd.

ÄlvS tar upp ickeförsämringskravet och hänvisar till EU-domstolens avgörande C-461/10, Weserdomen.

ÄlvS anser att hinder föreligger för lagligförklaring av anläggningen eftersom tillstånd för den vattenverksamhet som bedrivs med anläggningen inte söks och att vattenanläggningen därmed inte får nyttjas till dämning.

ÄlvS kan tillstyrka att tillstånd till åtgärderna med turbinsumpen och intagskanalen nedströms stenbron, medges i efterhand om detta samtidigt förenas med villkor.

ÄlvS anser inte att sökanden, genom de uppgifter som lämnats, har visat att verksamheten kommer att kunna bedrivas i enlighet med yrkandet *”att på fastigheten A fortsatt avleda och återföra maximalt 1,5 m³ vatten per sekund från och till Helge å. Avledning av vatten till befintlig turbin skall få ske till höjden +89,85”* och samtidigt iakttä de försiktighetsmått och begränsningar som krävs för att tillse att en minimivattenföring enligt BMT kommer huvudfåran till-godo.

ÄlvS anser det oklart ifall ansökans två yrkanden om avledning till separata turbiner avser tre möjliga alternativ till ett eventuellt tillstånd.

ÄlvS åsikt är att driften av den sökta verksamheten praktiskt kommer att innebära en reglering av vattnet genom regleringen av drivvattenföring genom de båda turbinerna samt genom manuell reglering av intagsluckor och utskov. I kombination med att sökanden inte yrkar tillstånd till dämning med dämningssgränser anser ÄlvS att det är omöjligt för rätten att bifalla ansökan.

Sökanden preciserar för vilka anläggningsdelar lagligförklaring söks men anger inte mot vilken lagstiftning prövningen skall göras.

ÄlvS bestrider den tid för arbetenas utförande som sökanden yrkar. ÄlvS anser att i det fall tillstånd meddelas kan domstolen inte medge en arbetstid om mer än tre år om inte tillståndet skall äventyra uppnående av MKN. ÄlvS menar att om tillstånd till den sökta verksamheten ges borde detta samtidigt förenas med villkor om att skibordet senast vid utgången av 2020 skall vara utrivet, efter anmälan till- och enligt närmare anvisningar och villkor från länsstyrelsen, i det fall tillståndet inte tagits i anspråk.

ÄlvS anser att den lösning på faunapassage som slutligen presenterats inte är den bästa möjliga, liksom att åtgärden att lägga igen öppningen i skibord inte i nödvändig utsträckning kommer få tillräcklig effekt avseende strömkoncentration och anlockning, till den utformning på fiskväg som valts, vid framförallt högre flöden.

Sökandens redovisning av kostnaderna för de planerade anläggningsåtgärderna kan inte ligga till grund för en tillåtighetsbedömning enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. Om det skulle accepteras att en sökande på egen hand bedömer tidsåtgång och fritt prissätter anläggnings- och konstruktionsarbeten förloras syftet med bestämmelsen.

Synpunkter på villkorsformuleringar

- A. Villkorsformuleringen, så som sökanden föreslagit, innefattar bara att en fiskväg skall anläggas men ingenting som kräver att den ska bli fungerande, vara beständig eller att villkoret innefattar att fiskvägen skall bibehållas eller hållas med tillräckligt vattenflöde.
- B. ÄlvS anser att sökandens förslag inte borgar för ett skydd vid nedströmspassage som utgör BMT.
- C. ÄlvS anser att det intagsgaller som sökanden yrkar tillstånd att uppföra samt det villkor sökanden föreslår inte följer gällande riktlinjer om BMT och sökanden har heller inte motiverat varför avsteg från BMT skall godtas. Gällande vägledning från HaV är en spaltvidd på 10-13 mm. 15 mm kan accepteras men i det fallet måste sökanden kunna visa att samma resultat uppnås med denna spaltvidd som med 10-13 mm. Anledningen till den mindre spaltvidden är att den fysiskt ska förhindra även mindre fiskar att passera

genom gallret.

- D. Sökanden medger en villkorsformulering om att ett kontrollprogram ska upprättas av tillståndsinnehavaren, men har tagit bort det av länsstyrelsen formulerade syftet med och innehållet i kontrollprogrammet. Vidare medger sökanden inte heller det föreslagna villkoret om att avledning av vatten till turbiner får ske först efter att minimitappning till faunapassage och flyktväg uppnåtts.
- E. Sökanden avser att utföra samtliga arbeten, även i vatten, själv och med egna befintliga maskiner. Ansökan visar inte att sökanden innehar sådana kunskaper som gör att det kan antas att arbetet kan utföras med fullgott resultat. Likväl framgår ej att de maskiner sökanden innehar och avser använda vid arbetet uppfyller de kriterier som är preciserade i det villkor som sökanden samtidigt medger. ÄlvS håller detta för osannolikt.

Sökanden accepterar villkor om att ytor som kan påverkas av arbetet ska inventeras på musslor och eventuella musslor flyttas. ÄlvS vill poängtera att villkorsformuleringen inte bara avser ytan som direkt påverkas av anläggningsarbetet utan även den del av vattendraget nedströms som kommer påverkas av grumling liksom att även damm och intagskanal behöver inventeras då arbetet med skibordet skulle kunna avsänka vattenytan uppströms och därmed torrlägga ev. musslor där. För inventeringen krävs, som länsstyrelsen påpekat, biologisk expertis med tillstånd att hantera och flytta eventuella skyddade musslor.

Sökanden medger heller inte att arbetet enligt villkor ska utföras i ett sammanhang. ÄlvS anser att arbete i vatten bör utföras så effektivt som möjligt för att minimera störningar från arbetet. ÄlvS mening är att sökanden inte bör ges tillstånd att utföra vattenverksamhet i form av åtgärd att anlägga en fiskväg i vattendraget på ett sätt som medger att sökanden arbetar "lite då och då" med anläggningsarbetet. Ett sådant förfarande skulle inte enbart öka störningarna från arbetet i tid utan även i kvantitet.

BEMÖTANDE AV INKOMNA SYNPUNKTER***Uppströmspassage***

Den föreslagna fisk- och faunapassagen är inte ett omlöp utan helt i enlighet med det förslag som presenterats i ansökan. Utformningen och placeringen av uppströmsfaunapassagen är ett resultat av de synpunkter som framfördes under huvudförhandlingen. Faunapassagen har flyttats för att endast beröra den egna fastigheten. Det finns en naturlig fåra i vilken det är förhållandevis enkelt att anlägga en fisk- och faunapassage. Där kan botten uppträsklas och anpassas till mindre än 2 % lutning samt sidorna förstärkas mot erosion.

Fisk- och faunapassagen är utformad efter de förutsättningar som finns på platsen. Av ritningen framgår att det är 10 cm fallhöjd från utfall till där "fåran" släpper. Detta innebär att man använder befintlig botten hela vägen men ser till att skapa en strömfåra som är tydlig för att anlockning till passagen skall ske så effektivt som möjligt. Strömfåran är också något snedställd för att fånga upp vandrande fisk lättare.

I denna konstruktion finns det inte en tydlig mynning utan hela strömfåran ansluter till botten i ån. Det innebär att oavsett var den kommer uppsimmandes i fåran så kommer fisken att få en direktkontakt med faunapassagen. Denna utformning överensstämmer med Länsstyrelsens förslag förutom att sökanden avser att endast uppträskla faunapassagens bredd och inte hela åfåran.

För att säkerställa att vatten leds till fisk- och faunapassagen har nivån på utfallet satts 35 cm lägre än den lägsta nivå vid vilken turbinen kan vara i drift. Detta medför att det alltid går vatten i fisk- och faunapassagen om det rinner vatten i ån.

Minimitappning

Eftersom botten på passagen ligger lägre än den nivå vid vilken turbinen kan vara i drift kommer alltid vatten att rinna genom passagen. Vid ett flöde mindre än 4 kubikmeter/sekund i ån kan turbinen inte vara i drift. När flödet är mindre än 4 ku-

bikmeter/sekund kommer hela flödet minskat med läckaget genom skibordet och flyktvägen vid gallret att rinna genom faunapassagen. Detta innebär att vid flöden mindre än 4 kubikmeter/sekund i Helge å har kraftverket ingen påverkan på flödet genom faunapassagen och sökanden kan inte uppge en minimitappning då det styrs av flödet i ån. En minimitappning är avhängigt vad som händer med regleringen uppströms som sökanden inte kan påverka. Det enda sökanden kan garantera är att turbinen/turbinerna inte kommer att vara i drift vid vattennivåer under de sökta värdena (höjderna).

Flyktpassage

Oro för att fisk inte orkar simma "tillbaka" mot strömmen i inloppskanalen är obefogad. Strömningshastigheten är alltid låg, max 1 m/sekund och det finns stora stenar på botten som underlättar uppströmsvandringen.

Sökanden vidhåller att 300 mm bredd på flyktpassagen är tillräcklig för att storvuxen fisk ska kunna passera. För att ge ett högre flöde genom flyktvägen vid låga vattennivåer i ån, är sökanden villiga att sänka botten i flyktvägen till samma nivå som botten i inloppskanalen, ca +89,37 meter över havet.

I anläggningen i Kornberga blir flödet vid 50 cm stighöjd (+89,87 när den ena turbinen är i drift) ca 300 l/s och vid 1,1 meters vattenhöjd ca 1000 l/s genom flyktvägen. Detta vid 300 mm bredd. Det innebär att man har ett mycket bra flöde och uppfyller villkoret för försiktighetsprincipen med råge. Med 300 mm bredd och fördjupning av botten i flyktvägen anser sökanden att kravet på bästa möjliga teknik uppnås.

Galler

Sökanden avser att anlägga ett betagaller med vertikala (stående) gallerstavar. Att vinkla gallret ca 30 grader mot strömmen ger större galleryta vilket minskar strömningshastigheten genom gallret samt minskar trycket mot detsamma.

Det styr även fiskar mot flyktöppningen. Vertikala gallerstavar har valts för att underlätta rensning av gallret vilket görs manuellt. Om domstolen anser att liggande

gallerstavar är en bättre lösning är sökanden villiga att ändra konstruktionen.

Kontroll av tjockskalig målarmussla

När det gäller musslor finns en registrerad inventering från 2012 vid Ulvaberga, ca 2 km nedströms Kornberga-anläggningen, vilken visar god förekomst av tjockskalig målarmussla. Det finns även en inventering gjord vid Kornberga år 2000 där det inte finns några registrerade fynd av musslor i lokalen.

Trots detta åtar sig sökanden innan anläggning av fisk- och faunapassage påbörjas att kontrollera hela botten i arbetsområdet med avseende på musselförekomst samt att flytta eventuella musslor nedströms arbetsområdet till lämpligt substrat.

Ekonomisk beräkning

Sökanden vidhåller att den ekonomiska kalkylen uppfyller de krav som visar på rimlighet i ekonomin.

Villkor

De villkor om minimitappning till faunapassage och flyktväg som Länsstyrelsen framställer är ej gångbara i denna typ av anläggning. Se vidare förklaringar under rubrikerna "Uppströmspassage", "Minimitappning" och "Flyktpassage".

Länsstyrelsen framför krav på att arbetet ska genomföras i ett sammanhang. Sökandens ambition är att utföra arbetet i ett sammanhang. Det finns dock omständigheter som kan påverka möjligheterna att utföra arbetet i ett sammanhang, till exempel väder, oväntade flödesvariationer mm.

Arbetet ska utföras vid lägsta möjliga flöde för att uppnå bästa resultat. Vid lågt flöde kan byggnadsarbetet utföras i torr miljö och risken för grumling eller annan påverkan blir minimal.

Lagligförklaring

Skibordet, inloppskanal till och med stenvalvsbron samt utloppskanalen är sannolikt byggda kring 1860 då bron byggdes och ska prövas mot då gällande lagstiftning.

Ny miljöprovning jämlikt Miljöbalken ska ske avseende faunapassage, inloppskanal efter stenvälsbron inklusive galler och flyktväg samt turbinsump med turbiner.

Miljökonsekvensbeskrivning

Sökanden vidhåller att miljökonsekvensbeskrivningen ska godkännas.

Avledning och återföring av vatten

Sökanden vidhåller de tidigare inlämnade uppgifterna avseende avledning och återföring av vatten samt driftsättning av turbinerna.

Rådighet

Enligt sökanden är rådigheten klarlagd genom flera lantmäterihandlingar och lagfartsbevis daterade mellan 9 april 1890 och 26 september 1932 samt bilaga 1 "Överlåtelsehandling" i miljökonsekvensbeskrivningen.

Försiktighetsmått

Sökanden rättar sig efter domstolens riktlinjer angående vilka försiktighetsmått som ska beaktas.

Faunapassagen

Sökanden anser att faunapassagen är en teknisk del av anläggningen och därför ska tillståndsprövas. Den föreslagna fisk- och faunapassagen är inte ett omlöp utan helt i enlighet med det förslag som presenterats i ansökan. Utformningen och placeringen av uppströmsfaunapassagen är ett resultat av de synpunkter som framfördes under huvudförhandlingen.

Faunapassagen har flyttats för att endast beröra den egna fastigheten.

Det finns en naturlig fåra i vilken det är förhållandevis enkelt att anlägga en fisk- och faunapassage. Där kan botten upptrösklas och anpassas till mindre än 2 % lutning samt sidorna förstärkas mot erosion.

Årsproduktion

Från det att turbinen togs i drift i september 2012 till dags datum 3/6 2017 har energi motsvarande 352 771 kWh matats in på nätet. Under samma period har 36 658 kWh energiuttag gjorts från nätet då turbinen inte har varit i drift pga för lågt flöde i ån eller inte lämnat tillräcklig effekt för fastighetens behov.

Inmatad energi till nätet.

År	kWh	Kommentar
2013	77 203	
2014	91 968	
2015	74 573	Turbinen avstängd under delar av oktober och november
2016	40 105	Turbinen avstängd under delar av augusti, hela september och oktober

Utöver detta har vattenkraftverket producerat all den energi som använts till egen konsumtion (reducerat med energiuttag enligt ovan) vilket motsvarar ca 25 000 kWh/år.

Ovanstående fakta belägger att den i ansökan uppgivna årsproduktionen uppnås samt påvisar att vattenkraftverket har en god ekonomisk båtnad.

DOMSKÄL**Rådighet**

JEH och MH har som ägare till fastigheterna A, B, C och D i Älmhults kommun erforderlig rådighet över vattenverksamheten.

Miljökonsekvensbeskrivning

Den av sökanden i målet redovisade miljökonsekvensbeskrivningen utgår från ett nollalternativ som motsvarar nuvarande förhållanden på platsen. Länsstyrelsen, Kammarkollegiet och ÄlvS har gjort gällande att brister föreligger i den redovisade miljökonsekvensbeskrivningen, främst vad gäller redovisningen av det s.k. nollalternativet, d.v.s. beskrivning av konsekvenserna av att verksamheten eller åtgärden inte kommer till stånd. Enligt remissmyndigheterna och ÄlvS bör nollalternativet definieras som ett förhållande där såväl dammen som kraftverket och intags- och utloppskanalen är utrivna.

Med beaktande av att området under mycket lång tid varit påverkat av anläggningar och verksamheten med i huvudsak samma omfattning som idag samt att de åtgärder som kommer att vidtas får anses begränsade i förhållande till de anläggningar som nyttjas på platsen, anser mark- och miljödomstolen att redovisad miljökonsekvensbeskrivning är tillräckligt utförlig för att kunna ligga till grund för prövning av ansökan. Den uppfyller kraven på en sådan beskrivning enligt 6 kap. miljöbalken. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Lagligförklaring

Av 17 § första stycket lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (MP) framgår att om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos mark- och miljödomstolen. En lagligförklaring får enligt fjärde stycket förenas med villkor. En förutsättning för laglighetsprövning är alltså att tillstånd saknas eller att tillståndsfrågan är oklar men det har ingen betydelse om tillståndsskyldighet har förelagat eller inte (prop. 1997/98:45 del 2 s. 391).

Av utredningen i målet framgår inte annat än att tillstånd saknas för samtliga anläggningsdelar. De anläggningsdelar som uppförts före 1999 är skibord, inloppska-

nalen, stenvalvsbron och utloppskanalen. Förutsättningen för laglighetsprövning enligt 17 § MP av dessa delar är därmed uppfylld.

Vid bedömningen av lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före ikraftträdandet av miljöbalken ska enligt 18 § MP de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst användas. Mark- och miljödomstolen finner att JEH och MH får anses ha visat att det i vart fall redan i slutet av 1800-talet har funnits en anläggning för kvarnverksamhet vid Kornberga. JEH och MH har också uppgett att i början av 1930-talet skedde byte från vattenhjul till turbindrift. Tillämplig lagstiftning innan den äldre vattenlagen trädde i kraft 1919 var 1880 års förordning om jordägares rätt över vatten å hans grund, som tillät ägaren, dock på egen risk, att utnyttja vattnet över sin mark så länge som denne inte skadade andra intressen. Någon förprövning krävdes inte utan den enskilde fick själv bedöma hur långt hans eller hennes rättigheter och skyldigheter sträckte sig. Konflikter fick lösas i de vanliga domstolarna.

Enligt JEH och MH finns det inga indikationer på att vare sig skibordet eller kanalerna i sig skulle ha genomgått några nämnvärda förändringar jämfört med förhållandena då kvarnverksamheten inrättades på platsen. Mark- och miljödomstolen finner att det har funnits en rättighet sedan i vart fall slutet av 1800-talet att med skibordet dämma upp vattendraget på sätt som skett i detta fall. Domstolen anser att lagligförklaring bör kunna ske enligt 1918 års vattenlag vilket motsvarar den lagstiftning som gällde då turbin ersatte kvarnhjul. 1918 års vattenlag befriade inte ägaren att vidta åtgärder för fiskets befrämjande. För att dammanläggningen ska lagligförklaras bör därför faunapassagen, flyktvägen och intagsgallret vara villkor för lagligförklaringen.

Med de villkor som framgår av domslutet bedömer domstolen att den aktuella anläggningen uppfyller gällande krav. Det finns därför inte något hinder mot att nu lagligförklara den.

Tillåtlighet

De planerade åtgärderna med faunapassage, flyktväg och minskad spaltvidd på fiskgallret kommer innebära en förbättring av möjligheterna att uppfylla miljökvalitetsnormerna (MKN). Faunapassagens och flyktvägens utformning ska göras utifrån de befintliga förhållandena på platsen. Flyktvägen anläggs så att den gamla stenbron inte skadas.

Vad gäller spaltvidd på fiskgallret finns olika uppgifter om vad som är bästa möjliga teknik. Mark- och miljödomstolen anser att det är ett rimligt krav att vidta försiktighetsåtgärder så långt det är möjligt. Enligt domstolen är sökandens förslag om 15 mm spaltvidd fullt tillräckligt. Det finns enligt domstolen inte skäl att i detta fall kräva tätare spaltvidd än 15 mm, varför remissinstansernas yrkanden om mindre spaltvidd lämnas utan bifall.

Även lutningen på fiskgallret har varit föremål för invändningar. Mark- och miljödomstolen anser att sökandens förslag med en lutning om ca 35 grader och med vertikalt ställda rensgaller blir väl avpassat för skydd av fisken. Det ger samtidigt sökandena ett galler som är hanterligt att rensa.

Såväl remissmyndigheterna som ÄlvS har redovisat invändningar mot ansökan vad gäller minimiflöde och reglering. Mark- och miljödomstolen konstaterar dock att eftersom skibordet inte är en dammkonstruktion med luckor så kan sökandena inte reglera flödet. Genom de försiktighetsåtgärder som sökanden åtagit sig med en nivå på utfallet vid faunapassagen som är 35 cm under den nivå vid vilken turbinen kan vara i drift är det enligt domstolen säkerställt att vatten rinner i faunapassagen så länge som det finns vatten i ån.

Angående flyktrännan har sökandena medgivit att sänka denna till samma nivå som inloppskanalen. Med en sådan åtgärd finner domstolen att sökandens förslag om en bredd på flyktvägen om 300 mm är tillräckligt för att uppfylla försiktighetsprincipen.

Med de försiktighets- och skyddsåtgärder som föreskrivits anser mark- och miljödomstolen att det inte föreligger något hinder mot det sökta tillståndet med hänsyn till de bestämmelser som domstolen har att beakta avseende de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. eller hushållningsbestämmelserna i 3 kap. miljöbalken.

Enligt 11 kap. 6 § miljöbalken får vattenverksamhet bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den. Mark- och miljödomstolen konstaterar att verksamheten enligt sökanden beräknas producera 160 000 kWh per år när båda turbinerna är i drift, vilket genererar ett värde om ca 72 000 kronor. Investeringskostnaden för att driftsätta turbin nr. 2 har av sökanden beräknats till 200 000 kronor. Kostnaden för anläggande av faunapassagen, intagsgaller samt flyktöppning har av sökanden beräknats till ca 70 000 kronor, varav arbetskostnad 42 000 kronor och materialkostnad inklusive drivmedel 28 000 kronor. Sökanden har inte tagit upp någon kostnad för material såsom sten, grus och sand till faunapassagen eftersom sådant material finns på fastigheten. Inte heller har tagits upp någon kostnad för maskiner eftersom dessa finns i lantbruket.

Såväl kammarkollegiet som länsstyrelsen och ÄlvS har ifrågasatt de av sökanden beräknade kostnaderna för anläggandet av faunapassagen, intagsgallret och flyktöppningen.

Mark- och miljödomstolen bedömer de av sökanden beräknade intäkterna som skäliga. När det gäller kostnaderna anser domstolen att även om dessa sammantaget är något högre än de av sökanden angivna kan verksamheten med en återbetalningstid om ca 4 år, bära dessa kostnader. Enligt mark- och miljödomstolen kommer de åtgärder som är föreskrivna som villkor för lagligförklaringen av anläggningarna att väsentligt förbättra naturmiljön vid jämförelse mot situationen idag. Domstolen anser därför att även om båtnaden är liten så är sammantaget kravet enligt 11 kap. 6 § miljöbalken uppfyllt.

Tillstånd till den sökta verksamheten ska därför lämnas.

Villkor

De i domslutet fastställda villkoren är i huvudsaklig överensstämmelse med de av sökanden ursprungligen föreslagna eller som de senare har åtagit sig, dock med en närmare precisering av fiskvägen och flyktvägen. Utformningen av fiskväg/flyktväg ska ske i samråd med en fiskesakkunnig. Detta innebär att faunapassagens utformning kan fastställas så långt det nu är möjligt mot bakgrund av att konstruktionen huvudsakligen nyttjar naturliga material såsom stenar.

Kontroll

Ett kontrollprogram ska upprättas i samråd med länsstyrelsen och inges till tillsynsmyndigheten senast tre månader innan några arbeten påbörjas.

Arbetstid

Mark- och miljödomstolen har ingen erinran mot den av sökanden yrkade arbetstiden om fem år.

Oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen bedömer att tiden för anmälan om anspråk på grund av oförutsedd skada kan fastställas till fem år enligt sökandens förslag. Tiden ska räknas från arbetstidens utgång.

Begränsning i ersättningsrätten

Sökanden har inte angett något yrkande gällande den ersättningsfria delen vid omprövning. Eftersom verksamheten pågått under mycket lång tid och med hänsyn till de villkor som angivits som förutsättning för detta tillstånd anser domstolen att den ersättningsfria delen bör sättas till en tjugondel.

Prövningsavgift

Den prövningsavgift, som mark- och miljödomstolen tar ut i mål om prövning av vattenverksamhet, syftar till att täcka kostnaderna för den prövning som föranleds av en ansökan. Vid en prövning enligt 9 kap. 3 § andra stycket förordningen

(1998:940) om avgift för provning och tillsyn enligt miljöbalken, finner mark- och miljödomstolen att den av domstolen preliminärt beslutade avgiften om 15 160 kr får anses skälig med hänsyn till provningens omfattning. Mark- och miljödomstolen finner därför inte skäl att ändra den preliminärt beslutade avgiften.

Ogillade yrkanden

Övriga yrkanden och synpunkter som framförts men inte särskilt behandlats, ogillas.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet har begärt ersättning för sina rättegångskostnader i målet med totalt 36 619 kr, och länsstyrelsen med totalt 48 000 kr. Sökanden har inte redovisat någon inställning till dessa yrkanden. Enligt mark- och miljödomstolen är de yrkade beloppen skäliga. Domstolen dömer därför ut de yrkade beloppen enligt vad som framgår av domslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 15 november 2017.

Bengt Johansson

Catharina Hederström

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Bengt Johansson, ordförande, och tekniska rådet Catharina Hederström samt de särskilda ledamöterna Börje Andersson och Anders Forserud.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se